

1981/82:13

Onsdagen den 28 oktober

Kl. 10.00

1 § Meddelande om svar på interpellationerna 1981/82:7 och 41

Anf. 1 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Jag hade för avsikt att besvara interpellationerna nr 7 av Jörn Svensson av den 6 oktober och nr 41 av Lahja Exner av den 14 oktober i ett sammanhang måndagen den 2 november. Med hänsyn till att den ene av interpellanterna är förhindrad att närvara i kammaren den dagen, har jag kommit överens med interpellanterna att besvara båda interpellationerna torsdagen den 19 november.

2 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1981/82:29 till civilutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:35 och 36 till justitieutskottet

1981/82:37 till socialutskottet

1981/82:38–42 till utbildningsutskottet

1981/82:43 till civilutskottet

1981/82:44 och 45 till skatteutskottet

1981/82:46 till finansutskottet

1981/82:47 till skatteutskottet

1981/82:48 till försvarsutskottet

1981/82:49 till socialförsäkringsutskottet

1981/82:50 till socialutskottet

1981/82:51 till jordbruksutskottet

1981/82:52 till trafikutskottet

1981/82:53 till arbetsmarknadsutskottet

1981/82:54 till civilutskottet

1981/82:55 och 56 till skatteutskottet

1981/82:57 till finansutskottet

Nr 13

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Åldersgräns för
innehav av offentligt
uppdrag*

1981/82:58 till skatteutskottet
1981/82:59 till försvarsutskottet
1981/82:60 till socialförsäkringsutskottet
1981/82:61 till socialutskottet
1981/82:62 till trafikutskottet
1981/82:63 till jordbruksutskottet
1981/82:64 till arbetsmarknadsutskottet
1981/82:65 till civilutskottet
1981/82:66 till justitieutskottet

4 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1981/82:2 om proportionella val till statliga nämnder (prop. 1980/81:185)

1981/82:3 om vissa tryckfrihetsfrågor m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

5 § Åldersgräns för innehav av offentligt uppdrag

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:4 om vissa frågor rörande den statliga förvaltningen m. m.

Anf. 2 TORKEL LINDAHL. (fp):

Herr talman! Jag tänker bara uppehålla mig vid den folkpartistiska reservation som är bifogad betänkandet. På alla andra punkter har jag bara att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vi anser inte att människor bara för att de uppnår en viss ålder automatiskt är odugliga att klara av en viss uppgift. När det gäller vissa statliga förtroendeuppdrag finns det emellertid en automatisk giljotin. Blir man över en viss ålder, då är man helt enkelt oduglig, då kommer man inte i fråga.

Alla i denna kammare torde hålla med om att detta är ett orimligt sätt att resonera på. Förra året var vi åtminstone så överens att kammaren, efter hemställan från ett enligt utskott, skrev till regeringen och begärde en översyn av de åldersgränser som finns för vissa offentliga uppdrag. I dag får faktiskt nämndemän, ordförande, ledamöter och suppleanter i taxeringsnämnder samt ledamöter i arrendenämnder och hyresnämnder inte vara äldre än 70 år. Det finns ingenting som säger att den som är över 70 år på något sätt skulle vara diskvalificerad att delta i en sådan nämnd. Det finns inte heller någonting som säger att en person som är yngre än 70 år skulle vara speciellt kvalificerad för att sitta i motsvarande nämnd.

Det gäller här en typ av uppdrag där personen i fråga nomineras av olika politiska instanser. Det är självfallet dessa som får bära huvudansvaret för att de personer som nomineras är lämpliga att inneha de poster de är nominerade till.

Regeringen har nu haft ett år på sig att fundera över den här saken, men

ingenting har egentligen kommit fram. Vi begär i vår reservation att man skyndar på, så att ändringar kan vara klara före ingången av nästa mandatperiod för att de skall få någon effekt dessförinnan. Därmed skall den som är i närheten av åldersgränsen i dag, som fortfarande vill och som bedöms lämplig av dem som nominerar ha möjlighet att fortsätta uppdraget.

Majoriteten i utskottet tycker uppenbarligen inte att det är någon som helst brådska med denna förändring. Jag kan inte se varför man inte skulle kunna påskynda ärendet, som faktiskt inte är så stort att det finns anledning att söla. På detta sätt plockas det nu bort människor som är lämpliga för sina uppgifter och i stället sätts andra in.

Herr talman! Jag yrkar bifall till fp-reservationen.

Anf. 3 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Vi kan notera att i konstitutionsutskottets betänkande nr 4 har folkpartiet en liten reservation. I den motion som ligger till grund för reservationen yrkas att riksdagen hos regeringen begär "att tillämpliga lagar och förordningar ändras så att ingen övre åldersgräns fastställs för innehav av offentliga uppdrag". I reservationen hemställs beträffande åldersgräns för innehav av offentligt uppdrag att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Man skulle med rätta kunna tro att folkpartisterna i utskottet hade andra kanaler till regeringen än en reservation för att få sina önskemål tillgodosedda. Men när de nu har valt den här vägen – reservationsvägen – skall vi naturligtvis diskutera frågan.

Vi kan hänvisa till föregående riksmötes behandling av en motion av samma motionärer med samma motionskrav. Ett enigt utskott föreslog då för ett enigt riksmöte att regeringen närmare får pröva behovet av övre åldersgränser som ett villkor för valbarhet till offentliga uppdrag. Detta beslöt riksmötet att ge regeringen till känna.

Någon folkpartireservation förelåg inte den gången. Ett enigt utskott instämde med motionärerna i att huvudprincipen bör vara att inga övre åldersgränser skall finnas för offentliga uppdrag. Så är också fallet för kommunala och kyrkokommunala uppdrag. Men för förtroendemannauppdrag i domstolar och vissa domstolsliknande organ infördes under 1960- och 1970-talen en övre åldersgräns, nämligen 70 år.

Konstitutionsutskottet redovisade i föregående års betänkande vilka uppdrag som fortfarande har en övre åldersgräns. Åldersgränsen 70 år gäller för dels nämndeman i hovrätt, tingsrätt och fastighetsdomstol, dels nämndeman i länsrätt och kammarrätt, dels nämndeman i försäkringsrätt, dels ordförande, ledamot och suppleant i taxeringsnämnd, dels ordförande, ledamot och suppleant i fastighetstaxeringsnämnd. Dessa utses helt eller delvis av kommunfullmäktige eller landsting.

Bland statliga organ, där statlig myndighet utser ledamöter, finns en övre åldersgräns på 70 år i följande fall: nämndeman i den mellankommunala

*Åldersgräns för
innehav av offent-
ligt uppdrag*

skatterätten, som utses av regeringen, ledamot av arrendenämnd och ledamot av hyresnämnd.

Under föregående riksmöte var utskottet enigt vid behandlingen av detta ärende. Vid årets behandling föreligger alltså en folkpartireservation. Det är en reservation som i sak inte avviker från utskottets ställningstagande, men den avviker på så sätt att den misstror regeringens vilja – och kraft – att fullfölja riksdagens beslut.

Det är nämligen så, herr talman, att frågan om huruvida de övre åldersgränserna skall slopas eller ej bereds f. n. inom regeringskansliet. Den prövning av åldersgränserna som inletts inom regeringskansliet bör avvaktas, innan ett förnyat ställningstagande görs i frågan. Detta säger utskottet i betänkandet. Denna prövning vill dock inte folkpartisterna avvakta.

Det är min och utskottets mening att en regering bör beakta ett riksdagens beslut.

Jag vill härmed, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 4 TORKE LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist är tydligen bestört över att jag tycker att det är lämpligt att riksdagen kan påminna regeringen om att det ibland gäller att passa vissa tidpunkter, så att det inte händer några olyckor. Att man offentligt kräver någonting sådant av regeringen verkar vara litet ofint. Man skall uppenbarligen i sann socialdemokratisk anda springa bakvägen. Det gör inte vi i folkpartiet.

Anf. 5 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Vi är överens i sak i den här frågan. I konstitutionsutskottet har vi den traditionen att vi litar på regeringen. Vi granskar ju också hur regeringen handlägger de beslut som riksdagen har fattat. Ett enigt utskott överlämnade denna skrivelse till regeringen under föregående riksmöte. Nu avvaktar vi regeringens prövning, eftersom vi vet att frågan bereds inom regeringskansliet.

Anf. 6 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Som motionär skulle jag vilja göra några kommentarer till min och Jörgen Ullenhags motion. Vi har velat peka på den orättvisa som finns, då man för vissa offentliga uppdrag har en åldersgräns på 70 år.

De äldre har aldrig varit så många som i dag – vare sig procentuellt eller reellt. Äldre personer har heller aldrig varit så friska och vitala som de är i dag vid t. ex. 70 år. Vi har ca 1 250 000 ålderspensionärer i vårt land i dag, och antalet äldre kommer att öka kraftigt de närmaste åren.

Det är därför många gånger ett slöseri att man i samhällsarbetet inte tillräckligt drar nytta av äldre personers livserfarenhet och kunnande på grund av att man beslutat om fastställda åldersgränser. Många inser att ett samhälle med valfrihet är det bästa, men då skall denna valfrihet också gälla de äldre. De skall ha samma rätt som andra att utveckla individuella intressen och att bli individuellt behandlade.

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Åldersgräns för
innehav av offentligt uppdrag*

Liksom i alla andra sammanhang bör även här gälla "rätt person på rätt plats", oberoende av ålder och kön. Åldrandet är nämligen en individuell process som sker successivt, varför man inte kan fastslå någon speciell åldersgräns för när man blir gammal. Detta har ju också bl. a. kommit till uttryck i att man infört en rörlig pensionsålder.

Pensionärerna bör ha rätt att vara representerade i olika politiska organ. Samtidigt är det viktigt att alla åldrar är representerade i olika statliga och kommunala nämnder och styrelser. För att man har uppnått en viss fysisk ålder bör man inte kategoriskt uteslutas eller diskrimineras från vissa uppdrag.

Åldersgränsen uppåt på 70 år bör därför slopas. Denna spärr gäller i dag, som både Torkel Lindahl och Wivi-Anne Cederqvist nämnt, för t. ex. nämndemän i länsrätt och tingsrätt liksom för ledamöter i taxeringsnämnder, hyresnämnder och arrendenämnder. Varför man just för vissa uppdrag skall ha denna spärrregel är svårt att förstå. Det finns väl knappast någon som i dag vill stå upp och försvara den.

Vi har ju haft och har närliggande exempel på hur pigga och alerta 70-åringar kan vara regeringsledamöter, riksdagsledamöter, landstingsledamöter eller kommunalpolitiker. Därför är det högst förvånande att dessa undantag med en 70-årsgräns finns. Någon sådan existerar ju inte ute i samhället i övrigt, varken inom föreningar eller inom olika organisationer.

Den här frågan har ju tidigare tagits upp här i riksdagen, bl. a. 1978 då folkpartiet hade en motion just om slopande av övre åldersgräns för samhällsuppdrag. År 1980 hade Jörgen Ullenhag och jag också en motion i samma ärende, där vi begärde att tillämpliga lagar och förordningar skulle ändras så, att ingen övre åldersgräns fastställdes för innehav av offentliga uppdrag. Också utskottet ansåg då att huvudprincipen bör vara att inga övre åldersgränser skall finnas för offentliga uppdrag. Men utskottet menade, att även om starka skäl synes tala mot att bibehålla de existerande övre åldersgränserna för offentliga uppdrag, kunde utskottet inte ställa sig bakom motionärernas krav att utan närmare utredning slopa dessa gränser.

Man kan fråga sig vad det är som konstitutionsutskottet vill ha utrett. Anser man att det kan finnas vissa fördelar med 70-årsgränsen, eller fungerar det inte bra med 70-åringar i alla de uppdrag – alltså det stora flertalet – som nu finns t. o. m. på hög nivå som jag nyss nämnde?

Jag tycker att utskottsmajoritetens betänkande i år faktiskt är mer vagt än i fjol. Nu säger man att "frågan om de övre åldersgränserna skall slopas eller ej bereds för närvarande inom regeringskansliet. Den prövning som inletts inom regeringskansliet av åldersgränserna bör avvaktas innan ett förnyat ställningstagande görs i frågan."

Utskottet vill tydligen först se vad den prövning som nu görs inom regeringskansliet kommer att leda till och först sedan uttala sin egen viljeinriktning i frågan. Man kan tydligen i dag inte tillstyrka att denna demokratiska spärr tas bort, utan man vill avvakta och se.

Det är ju riktigt som reservanterna i utskottet påpekar att ett fullföljande

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Åldersgräns för
innehav av offent-
ligt uppdrag*

av ställningstagandet i fjol borde ha varit att lagförslag om borttagande av 70-årsspärren skulle kunna antas redan under nästa år, alltså före nästa mandatperiod.

Om nu kammaren skulle gå på utskottsmajoritetens förslag om att vänta och se, skulle jag i ett sådant läge vilja vädja till regeringen att med anledning av det beslut som riksdagen tog i fjol skyndsamt lägga fram ett förslag om att den för våra pensionärer kränkande 70-årsgränsen vid vissa offentliga uppdrag slopas.

Personliga kvalifikationer – inte någon godtycklig åldersgräns – måste vara avgörande.

Herr talman! Jag ber med anledning av vad jag här framfört och med anledning av vad Torkel Lindahl tidigare sagt få yrka bifall till reservationen.

Anf. 7 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag vill påminna om att utskottet är helt överens med motionärerna i sakfrågan. Det är viktigt att ta till vara även äldre personers livserfarenhet och kunnande i beslutande församlingar. I den frågan föreligger inga misshälligheter. Utskottet uttalade också sin egen viljeinriktning vid behandlingen av en liknande motion under föregående riksmöte. Vi avvaktar nu regeringens beslut i den här frågan.

Det har tagit ett år – jag är medveten om det – men vi i utskottet litar på att regeringen kommer att beakta riksdagens beslut. Jag skulle nästan vilja fråga Margareta Andrén om man på folkpartihåll starkt misstror regeringen.

Anf. 8 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Till Wivi-Anne Cederqvist vill jag säga att vi på folkpartihåll inte alls misstror regeringen. Vad jag vände mig emot var att det, som jag tycker, är en skillnad i utskottsbetänkandet i år jämfört med förra året. Förra året tyckte jag mig finna en viss viljeinriktning, precis som Wivi-Anne Cederqvist sade. Men i år saknar jag den uttalade viljan att slopa 70-årsgränsen. Det är därför jag är litet besviken på utskottsmajoritetens skrivning i år.

Men som jag sade redan i mitt tidigare anförande förutsätter jag att regeringen nu mycket skyndsamt kommer att slutbehandla den här frågan.

Sedan är det också riktigt, hoppas jag, som Wivi-Anne Cederqvist sade, att vi i sak är överens.

Anf. 9 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Det är också konstitutionsutskottets mening att regeringen skall beakta riksdagens beslut. Det skall inte vara nödvändigt att fatta liknande beslut varje år för att påminna regeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1-7

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 36 för reservationen av Daniel Tarschys och Torkel Lindahl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 13

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Vissa kommunala
frågor*

6 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:5 om användningen av datateknik i riksdagsarbetet

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Vissa kommunala frågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:6 om vissa kommunala frågor.

Anf. 10 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi har från socialdemokratiskt håll återkommit med var motion om kommunernas och landstingskommunernas möjlighet att delta i internationella opinionsyttringar. Vi vill öppna sådana möjligheter.

Låt mig påminna om att det en gång var olagligt att delta från kommunernas sida i internationella hjälpaktioner. Kommuner gav dock katastrofhjälp. Det gällde vänorter som hade drabbats av katastrofer. Men kommunerna gick också in i hjälpaktioner av mera allmän karaktär. I dessa dagar kan det finnas all anledning att erinra om att ett mycket stort antal kommuner bidrog till Ungernhjälpen för 25 år sedan. Troligen är det fler kommunalmän än jag som deltog i beslut om detta utan att vi efteråt kände oss ha begått något större fel.

Bakom dessa insatser från kommunernas sida låg humanitära skäl. Men besluten uttryckte också en indignation, en protest mot ryssarnas inmarsch i Ungern.

Så småningom kom en utredning till stånd om kommunernas rätt att delta i sådana hjälpaktioner. När vi kom till utredningen hade vi skilda meningar, och under de första sammanträdena kämpade vi också mot varandra. När vi började tränga in i materialet, kom vi emellertid alltmer fram till en gemensam ståndpunkt. Och när utredningen var slut kunde vi lägga fram ett enhälligt betänkande, som gick ut på att kommunerna och landstingen skulle ha rätt att lämna katastrofhjälp.

Detta förslag fördes vidare i en proposition till riksdagen, som under stor samstämmighet antog den. Sålunda har kommuner och landsting numera rätt att delta i internationella hjälpaktioner. Såvitt jag har mig bekant har det inte uppstått några som helst olägenheter av denna möjlighet som kommunerna och landstingen har fått.

Däremot går det enligt rättspraxis inte för kommuner och landsting att vidta andra åtgärder för internationella opinionsyttringar. Det är ett par fall som har tilldragit sig särskilt stor uppmärksamhet och som jag därför vill referera för kammaren. Det första inträffade så tidigt som 1969, då stadsfullmäktige i Stockholm beslöt rekommendera sina organ att inte köpa sydafrikanska varor. Detta beslut överklagades, och ärendet gick till regeringsrätten, som ansåg att kommunen hade överträtt sin kompetens och upphävde beslutet.

Det andra fallet, som också har uppmärksammats mycket, inträffade något senare. Stockholms läns landsting beslöt rekommendera sina organ att inte inköpa vindruvor och sallad från odlare i USA som inte tecknat avtal med det amerikanska lantarbetarförbundet. Ett enahanda beslut fattades av kommunfullmäktige i Stockholm. Båda besluten upphävdes av regeringsrätten.

Detta är rättsläget f. n.

Motionen syftar till att det skall bli möjligt för kommunerna att delta i internationella opinionsyttringar i situationer då människor trakasseras och över huvud taget förnedras på grund av politiska, sociala, fackliga eller ekonomiska förhållanden.

Låt mig villigt erkänna att det finns vissa komplikationer i att ge kommunerna en sådan rätt. Men nog bör det finnas möjligheter att övervinna dessa problem. Nog känns det kränkande att man inte i en kommun skall kunna få besluta att inte köpa sydafrikanska varor, när man hårt vänder sig mot den sydafrikanska apartheidpolitiken. Nog känns det svårt att behöva fatta beslut som man vet strider mot rättspraxis, om man vill ge uttryck åt sin mening på detta sätt i ett landsting eller i en kommun. Och nog bör det finnas möjligheter att inom lagens ramar kunna ge uttryck åt sin opinion i sådana här frågor. För några år sedan ansåg man det vara omöjligt när det gäller katastrofhjälpen, men sedan vi utrett ärendet kom vi fram till att det var helt möjligt. Man borde väl i varje fall kunna gå med på en utredning, en prövning av denna fråga.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen. På övriga punkter tillstyrker jag utskottets hemställan.

Anf. 11 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! I slutet av det här betänkandet finns ett särskilt yttrande med anledning av en centermotion från allmänna motionstiden. Den motionen har titeln Riktlinjer för samhällsutvecklingen, och jag har begärt ordet för att få tillfälle att litet kommentera motionens tema: Hur uppnår vi god kvalitet i vårt liv?

Enligt min mening är det speciellt viktigt att vi vågar ställa oss den frågan i en tid som är så präglad av ekonomisk debatt som den vi upplever nu. Ingen vill väl sätta i fråga att ekonomin är en hörnpelare i samhällsbygget, men vi motionärer anser att vi också måste bygga framtidens samhälle med hjälp av andra hörnpelare.

I vår motion har vi velat peka på att vi behöver ett vidare synsätt, som utgår från helhetsbegreppet människa-samhälle.

En sådan helhetssyn innebär att reformeringen av vårt samhälle aldrig behöver upphöra i kärva ekonomiska tider. Vi måste emellertid våga söka nya former av lösningar, när vi märker behovet av förändringar.

En sådan helhetssyn innebär bl. a. att vi respekterar alla människors lika värde och rätt samt att vi utsträcker vår jämlikhetsambition över åldrar och hudfärger, över tid och rum, över kön och yrken.

Med en sådan helhetssyn kommer vi kanske så småningom att lära oss att hushålla med våra resurser – både naturens resurser och de mänskliga. På köpet kanske vi upptäcker att vi dessutom gynnar samhällsekonomin. Det är nämligen så att en ökad materiell levnadsstandard inte nödvändigtvis förbättrar människans välbefinnande. Jag tror det är viktigt att tillägga: åtminstone inte här i vårt skyddade hörn av världen. Tvärtom kan ju den materiella standardökningen ske till ett så pass högt pris på andra områden att resultatet blir en försämrad totalsituation för den enskilda människan.

Vi riskerar att värdera en utveckling bara i kvantitativa termer i dag. Vi skyggar för den kvalitativa debatten. Vi skyggar för att människor känner sig onödiga i vårt samhälle – eller alltför stressade och upptagna. Vi skyggar för att ungefär var fjärde svensk lever ett liv där ångest, oro, trötthet eller nedstämdhet är förfärande vardagligt. Vi skyggar för att 2 000 svenskar årligen tar sitt liv och ungefär 20 000 försöker göra det.

Vi har accepterat principen att vi skall visa solidaritet med dem som behöver hjälp. Men det har skett mer och mer via skattsedeln och genom ekonomiska skyddsnet. Och det har visat sig vara otillräckligt. Vi behöver en form av solidaritet som är anspråkslös men som fyller ett oändligt stort tomrum i dag. Problemet är att vi ofta här i riksdagen känner oss handfallna, när vi inte kan ta till de sedvanliga mekanismerna. Vi kan inte lagstifta om varsamhet, och vi kan inte heller från den här kammaren reglera omsorgen. Och inte heller kan vi klara att skriva paragrafer om att bry sig om. Vi behöver samhällets uppmuntran och stöd till ett nytänkande i det här fallet, men vi får inte gömma oss och glömma bort att det til syvende og sidst kommer an på oss själva helt och hållet.

Livskvalitet måste med nödvändighet ha olika innehåll för olika människor. Samhällets uppgift kan bara vara att försöka underlätta för sina medborgare att gemensamt skapa sig en tillvaro med livskvalitet. Vår motion ger exempel på olika vägar att gå för att nå det målet. Det innebär också att den har spaltats upp på olika utskott. Behandlingen har blivit något splittrad, och det tycker jag är beklagligt, eftersom jag tror att vi behöver en samlad debatt i de här frågorna. Men ändå har den del av motionen som behandlas i dag och som behandlats av konstitutionsutskottet ett grundläggande tema, nämligen möjlighet att påverka. Det är genom att delta och våga göra en insats som vi kan förändra vårt samhälle i mänsklig riktning. I betänkandet görs en uppräknig av de initiativ som regeringen har tagit för att stärka den enskildes möjligheter att själv påverka, de försök som pågår, de utvärderingar man väntar på och de utredningar man har tillsatt, som arbetar med de

långsiktiga frågorna. Jag tror att det är rätt väg. Det är här vi måste börja: hos oss själva. Vi behöver ökat självförtroende och ökade möjligheter. Låt mig ge några exempel:

Lokala initiativ och lokalt ansvar måste få ökat spelrum framöver. Det är viktigt för hela det politiska systemet i vårt land att människorna känner ökad delaktighet i besluten. Det är viktigt att vi har detta som riktmärke när vi arbetar med det kommunala styrelseskicket. Blicken måste nu vändas mer mot det kommunala basplanet. Jag tror inte att det är så viktigt att inrätta fler kommunalrådsposter, oppositionsrådsposter, politiska sekreterare och annat, utan man måste i dag se det som mindre angeläget än strävandena att förbättra den kommunala demokratins verkligt lokala förankring. I lokala organ sker samhällsskolningen, träningen för kommande uppdrag i kommuner, landsting och riksdag. Det fyller alltså en demokratisk funktion. De tidigare svaga grupperna deltar på ett helt annat sätt i det lokala föreningslivet. Allt fler människor får uppleva att de drar sitt strå till stacken. De känner sitt värde, och de blir värderade. Vi har nått en litet bit på vägen till det goda samhället. Men det behövs i det arbetet lyhördhet, uppslagsriktighet och förmåga att engagera.

Folkrörelserna fullgör viktiga demokratiska funktioner i vårt land. Folkrörelsetanken innebär att fler skall kunna vara aktiva och ta ansvar i samhällsarbetet. Fler skall få tillfälle att engagera sig, aktivt skaffa sig kunskaper i samhällsfrågor och delta i opinionsbildning. Alla skall kunna känna att de behövs. En sådan tanke innebär att makten fördelas mellan många människor. Att vara med och fatta beslut skall vara en del av vardagen.

Om man uppfattar folkrörelsearbetet så, kan folkrörelserna – det vet jag – spela en oerhört viktig roll i framtiden när det gäller demokratin.

Den fjärde aspekten på den framtida planeringen som jag skulle vilja ta upp i dag är ungdomens engagemang i samhällsarbetet.

Vi vet från undersökningar av olika slag att värderingar och attityder grundläggs av förhållanden som råder i ungdomsåren. Den allmänna ekonomiska och kulturella miljön påverkar, liksom hem, skola och föreningsliv. Vi vet också att ungdomsgrupperna är underrepresenterade i de kommunala församlingarna. Men från demokratisk utgångspunkt kan ingen uppgift vara viktigare än att på ett aktivt sätt engagera ungdomen i samhällsarbetet. Här har de politiska partierna och folkrörelserna en nyckelroll. Det är allas vårt ansvar att fullfölja en sådan planering att vi får med ungdomen i det framtida arbetet.

Jag har ett förslag till riktlinje för samhällsutvecklingen, till utgångspunkt för livskvalitet och till samlande motto. Vår paroll måste vara: Kunskap måste förenas med känsla, för att det skall leda till förnuft.

Hilding Johansson har i sitt anförande kommenterat socialdemokraternas reservation i betänkandet med anledning av en helt annan motion. Jag har kanske ingen anledning att gå i svaromål, eftersom utskottets talesman i den delen står efter mig på talarlistan. Tiden tillåter det väl knappast heller.

Jag skulle bara helt kort vilja konstatera att liknande motioner debatterats

tidigare här i kammaren med förtjänstfullt agerande av Bertil Fiskesjö m. fl. från centern. Eftersom vi från centerns sida inte har ändrat ståndpunkt i den principiella frågan, vill jag bara hänvisa till tidigare protokoll i ärendet.

Jag hoppas att det har framgått, herr talman, att jag inte har något yrkande utöver utskottets hemställan. Jag avslutar alltså med att på alla punkter yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Pär Granstedt, Erik Larsson, Arne Lindberg, Ingegärd Oskarsson, Sture Korpås och Gunhild Bolander (alla c).

Anf. 12 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Innan jag säger några ord om den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på det uttalande utskottet gör med anledning av motionen 490 av Gunnar Biörck i Värmdö och förste vice talmannen Ingegerd Troedsson om principerna för tillsättning av kommunala tjänster. Där sägs: "Utskottet anser att även kommunerna i princip bör följa allmänt erkända meritvärderingsprinciper såsom förtjänst och skicklighet vid tjänstetillsättningar."

Nu möter det emellertid stora problem att ge ett uttalande av detta slag en direkt rättsverkan motsvarande den som finns på den statliga sektorn. Det skulle förutsätta en långtgående utbyggnad av besvärssystemet. Men att konstitutionsutskottet gjort detta uttalande bör vara ett allvarligt memento för kommunerna vid framtida tjänstetillsättningsärenden. Kommunerna bör följa principerna om förtjänst och skicklighet och ingenting annat när det gäller tjänstetillsättningar, självfallet undantaget rent politiska sådana.

Beträffande den socialdemokratiska reservationen finns det anledning att vara skarpt kritisk. I ett läge där Sverige kämpar med stora problem, vilket inte minst gäller verksamheten i kommunerna, föreslår socialdemokraterna att man skall vidga den kommunala kompetensen så att det blir tillåtet för kommunerna att i solidaritetssyfte vidta bojkottaktioner och andra åtgärder på det internationella planet.

Vad innebär detta? Jo, det innebär att vi vidgar den kommunala kompetensen till att handla även om utrikespolitik. Vi för in ett nytt moment i det kommunala arbetet som kommer att kosta både tid och pengar. Jag ser framför mig de ändlösa debatterna i kommunala församlingar, ibland grundade på otillräckligt underlag – för kommunerna har ju inga utrikespolitiska kanslier –, om hur kommunerna skall ställa sig till de stora världsfrågorna.

Litar inte socialdemokraterna på riksdag och regering? Tycker ni det är rimligt att ha ett system där olika kommuner stöder olika riktningar i utrikespolitiska frågor? Har ni förstått vad detta kan leda till för vårt lands internationella rykte och trovärdighet? Har ni en uppfattning om med vilken oerhörd noggrannhet man i vissa länder följer vad som beslutas i det här landet och vilka typer av aktioner som vi vidtar? Har ni ingen föreställning om hur oerhört känsliga ledare i andra länder är när det gäller utrikespoli-

tiska aktiviteter i Sverige? Tror ni att de i alla lägen kommer att kunna skilja på vad Stockholms kommun uttalar och vad Sveriges riksdag uttalar?

Jag frågar vidare: Har ni en uppfattning om vad en lagändring kan kosta i tid och pengar? Är det verkligen rimligt att i dagens besvärliga läge ge sig in på denna typ av verksamhet?

Nej, vi har nog med bekymmer ändå utan att skapa ytterligare problem. Jag vill på utskottets vägnar yrka avslag på reservationen. Det vore djupt olyckligt om den bifölls. Jag tvivlar bestämt på att socialdemokraterna i riksdagen verkligen har med sina partivänner ute på fältet i denna fråga. De önskar säkert som alla andra kommunalpolitiker arbeta med konkreta kommunala frågor i stället för med utrikespolitik. Säkerligen skulle föraktet för politikerna öka ytterligare den dag kommunerna blev utrikespolitiska debattföra.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationen.

Anf. 13 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Stödet till barnfamiljerna har i årtionden varit honnörsbegrepp inom svensk politik. Alla partier har varit överens om att det behövs särskilda insatser för att trygga barnomsorgen och barnfamiljernas ekonomi. Men vad är det egentligen som vi har åstadkommit?

Den ensidiga satsningen på kommunal barnomsorg har lett till vad som kanske kan betraktas som den mest upprörande sociala orättvisan i vårt land. De familjer som har lyckats få in sina barn på kommunala daghem eller familjedaghem får kraftiga subventioner av samhället, medan de familjer som inte har lyckats med detta eller inte vill ha sina barn på kommunala daghem inte bara går miste om dessa subventioner utan dessutom via skattsedeln får bidra till den subvention som andra får. Härtill kommer den skattebelastning som drabbar de familjer som föredrar eller tvingas att lösa barnomsorgen genom att en av föräldrarna stannar hemma.

Statens och kommunernas kostnader för barnomsorgen innevarande år uppgår till i runda tal 14 miljarder kronor. Härav betalar kommunerna 7,5 miljarder kronor. Genom avgifter inflyter ca 1 miljard. Nettokostnaden för kommunerna är således ungefär 6,5 miljarder kronor.

Sekretariatet för framtidsstudier visar i en nyligen publicerad rapport att kostnaderna för barnomsorgen i fasta priser har ökat med ca 600 % under perioden 1970–1982. Räknar man in den ökade personaltätheten, blir ökningen i genomsnitt 18 % per år.

Trots dessa enorma satsningar har vi inte på långa vägar lyckats lösa barnomsorgsfrågan. Kostnaderna växer oss över huvudet utan att våra problem blir lösta. Det är nödvändigt att vi börjar tänka i nya banor, och jag lyssnade med intresse på Britta Hammarbackens anförande.

I fråga om barnomsorgen har ett antal kommuner själva tagit initiativ till att försöka åstadkomma en rättvisare fördelning av det kommunala stödet till barnfamiljerna och samtidigt ge barnfamiljerna i den egna kommunen större valfrihet vid valet av barnomsorgsform, särskilt för de minsta barnen.

Min egen hemkommun, Göteborg, har i dagarna skrivit till regeringen

med en hemställan om ändringar i lagstiftningen för att möjliggöra för kommunerna att införa kommunal vårdnadsersättning till småbarnsföräldrar. Kommunen anser att en ändring av lagen skulle ge kommunerna ökad handlingsfrihet inom barnomsorgens område, något som är mycket väsentligt när det gäller att skapa rättvisa och valfrihet för den enskilde och hitta lösningar som passar de lokala förhållandena.

Frågan har aktualiserats såväl i en motion av Ingegerd Troedsson, 1980/81:366, som i min motion nr 239. Frågan berördes också i motion 1980/81:704 av Ann-Cathrine Haglund m. fl. vilken behandlades i socialutskottets betänkande 1980/81:28 och som i våras av riksdagen remitterades till familjeekonomiska kommittén.

Konstitutionsutskottet hänvisar i sitt nu aktuella betänkande 1981/82:6 till att regeringsrätten nyligen fastställt att införandet av kommunal vårdnadsersättning f. n. inte rymms inom den kommunala kompetensen. Utskottet konstaterar utan motivering att det inte är berett att förorda erforderlig lagändring.

Jag kan väl förstå att utskottet hesiterat inför de svårigheter av praktisk och principiell art som uppenbarligen finns. Här har emellertid flera kommuner seriöst diskuterat och t. o. m. fattat beslut om kommunal vårdnadsersättning. Uppenbarligen har de funnit att fördelarna uppväger nackdelarna.

Jag kan inte se något skäl till att riksdagen inte skulle gå kommunerna till mötes och hos regeringen begära den förutsättningslösa utredning som jag efterlyser i min motion.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 1980/81:239.

Anf. 14 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig få börja med den fråga som den senaste ärade talaren tog upp.

Det är uppenbart att med den gällande lagstiftningen finns ingen som helst möjlighet för en kommun att införa kommunal vårdnadsersättning till föräldrar utan att begå ett lagbrott. Jag vill erinra om att föräldrabalken i sitt åttonde kapitel, 2 och 3 §§, ålägger vårdnadshavaren att i skilda avseenden dra försorg om barnet. Det är inte möjligt för kommunen att fatta ett beslut som upphäver föräldrabalken, och för egen del ställer jag mig helt avvisande till tanken att ändra föräldrabalken på ett sådant sätt att man kan lyfta bort skyldigheten från vårdnadshavaren och lämna över den till kommunen.

Såvitt jag förstår stämmer detta dåligt med de tankegångar som i övrigt utvecklats från moderat håll.

Samtidigt måste ju ett sådant här kommunalt åtagande betyda ökade kostnader för kommunen. Men från moderat håll har man numera gått in för att man vill ha ett skattetak. Hur går detta ihop?

I det inlägg som Anders Björck höll mot vår reservation verkade det närmast som om all världens bekymmer skulle drabba oss, om kommuner skulle få rätt att göra opinionsyttringar i form av att inte köpa sydafrikanska varor. Det skulle bli oändliga debatter, säger Anders Björck. Ja, det får man väl i så fall finna sig i, men jag tror inte att risken är så stor. Jag har bara

upplevt *en* sådan manifestation. Det var 1956, i fråga om Ungern. Det rådde fullständig enhällighet i den dåvarande drätselkammaren, och samma enhällighet spred sig till fullmäktige.

Det är klart att den här frågan har sina komplikationer. Men låt oss hålla oss till detta exempel: Vilka svårigheter skulle inträda för utrikesdepartementet och för Sverige i dess helhet, om t. ex. Nässjö kommun skulle besluta att inte köpa sydafrikanska varor?

Det skulle vara intressant om Anders Björck kunde utveckla de svårigheter som skulle uppstå för Nässjö kommun men också för Sverige genom ett sådant beslut av kommunfullmäktige i Nässjö. Troligen skulle man bara uppfatta det som en manifestation.

Jag skall bara ta upp en sak till i Anders Björcks inlägg. Han betvivlade att några andra än socialdemokraterna i riksdagen stod bakom den här tanken. Ja, några till är det nog, Anders Björck. Det finns nämligen ett enhälligt beslut på en socialdemokratisk partikongress om att man skall ge kommunerna sådana rättigheter. Jag tror att partikongressen bättre uttrycker opinionerna inom socialdemokratien än Anders Björcks bedömning. Och det politikerförakt som skulle uppkomma om vi inför denna rätt, det kommer att spridas av moderater vars högsta önskan är kommunalt skattetak.

Det blir inget politikerförakt, om man uttalar att man inte skall köpa sydafrikanska varor – annat än möjligen från dem som utgör någon sorts Sydafrikalobby här i Sverige; det finns tydligen en sådan. Jag kan inte se att vi äventyrar svensk neutralitetspolitik genom att införa en rätt för kommunerna att fatta sådana beslut. Vid vilket tillfälle har denna neutralitetspolitik kommit att äventyras genom att kommunerna fått ge katastrofhjälp?

Anf. 15 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Hilding Johansson hänvisar till föräldrabalkens bestämmelse att föräldrarna har ansvar för barnen. Jag har litet svårt att förstå kopplingen av förslaget om kommunal vårdnadsersättning till föräldrabalkens bestämmelser. Nu besitter jag inte Hilding Johanssons eminenta kunskaper i konstitutionella frågor, men det faktum att kommunerna önskar fördela stödet till barnfamiljerna på ett mera rättvist sätt upphäver såvitt jag kan se inte föräldrarnas ansvar för barnen. Vi har aldrig resonerat så t. ex. när det gäller barnbidragen.

Det blir ökade kostnader, säger Hilding Johansson. Faktum är ju att kommunerna själva bedömer situationen så, att de kan ge barnfamiljerna ett ökat stöd inom de befintliga ekonomiska ramarna. Jag kan inte se att vi bör hindra kommunerna att fatta beslut om hur de skall disponera sina egna medel.

Det är god moderat politik att ge såväl enskilda människor som kommuner ökad valfrihet.

Anf. 16 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag är verkligen förvånad över Hilding Johanssons inlägg. Han talar här om den socialdemokratiska reservationen som om den bara

gällde om vi skall köpa sydafrikansk frukt eller inte. Han antyder t. o. m., herr talman, att de som är emot den skulle tillhöra någon sorts Sydafrika-lobby, vilket jag finner utomordentligt tarvligt.

Vad står det, herr talman, i reservationen? Jo, där står:

”I motion 1980/81:652 föreslås att kommunernas och landstingskommunernas kompetens vidgas så att det blir tillåtet för kommunerna att i solidaritetssyfte vidta bojkottaktioner och andra åtgärder på det internationella planet.”

Hilding Johansson frågar vilka problem det blir, om Nässjö kommun beslutar att icke köpa sydafrikansk frukt. Det blir säkert inga problem. Men om Trollhättans kommun i ett upprört läge t. ex. beslutar att icke köpa libysk olja eller att göra någonting motsvarande när det gäller Iran och uttalar sig i klumpiga ordalag, då kan det – även om herr partiledaren Palme har sagt att Iran med pedantisk noggrannhet bygger upp sina demokratiska institutioner – bli farligt, Hilding Johansson i Trollhättan. Det kan bli utomordentligt farligt. Jag skulle kunna räkna upp en rad andra exempel, för när det gäller oljan handlar det väl om något om internationella bojkottaktioner och liknande. Det torde vara mycket mer aktuellt än några apelsiner från Sydafrika.

Då man vet, herr talman, hur utomordentligt känsliga herrar Khadaffi, Khomeini etc. är, så tror jag det är något tryggare för det här landet att Sveriges riksdag sköter de utrikespolitiska bedömningarna – även om jag erkänner att det även här ibland förvisso kan begås misstag.

Herr Johansson säger att den socialdemokratiska partikongressen förmodligen vet bättre än jag vad det socialdemokratiska partiet tycker. Ja, jag vet inte hur noggrant man har diskuterat den här frågan på den socialdemokratiska partikongressen. Men har kongressen fattat sitt beslut på underlag av en föredragning av den typ som herr Johansson just gav, då vågar jag påstå att risken är stor att den har handlat helt i blindo.

Anf. 17 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Anders Björck har en förmåga som de flesta inte använder sig av, nämligen att ge betyg åt människor. Men de är subjektiva – så subjektiva att det inte finns någon anledning att resonera om dem.

I sakfrågan vill jag säga att jag inte skall ta upp en stor utrikespolitisk debatt vid detta tillfälle. Men bakom Anders Björcks ställningstagande ligger ju att han inte litar på kommunerna. De kan inte bedöma de här frågorna, enligt Anders Björck. Det är förmynderskapet över kommunerna som man vill applicera även på den här punkten, och det ter sig för mig väldigt främmande. Den som har tillhört en fullmäktigeförsamling under en följd av år vet att en sådan församling handlägger ärendena med största omsorg och noggrannhet. Men alla i denna församling kan vid vissa tillfällen vilja delta i en internationell aktion, precis som man gjorde 1956 i fråga om Ungern. Det kan fullmäktigeförsamlingen inte göra om den vill hålla sig inom lagens ramar. Är det inte fel att ha en sådan situation?

Sedan kan jag inte låta bli att göra den reflexionen att Anders Björck

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Vissa kommunala
frågor*

tydligen fortfarande anser sig bättre bedöma opinionerna inom det socialdemokratiska partiet än en socialdemokratisk partikongress gör. Jag hade ingen föredragning i den här frågan vid partikongressen, så Anders Björck behöver inte vara rädd att kongressen blev vilseledd – han anser ju att jag vilseleder. Det var den dåvarande utrikesministern som gjorde föredragningen. Självfallet underkänner Anders Björck honom, men det får Anders Björck göra. Vi tänker inte inom socialdemokratien göra moderaten Anders Björck till vår riktkarl.

F. ö. kan jag inte låta bli att också göra den stilla reflexionen att i det här ärendet verkar det som om man från de borgerliga i konstitutionsutskottet släpper fram företrädarna för moderaterna. Skall det uppfattas som en händelse som ser ut som en tanke, eller är det en tillfällighet?

Jag har inte beskyllt Anders Björck för att tillhöra någon Sydafrikalobby, men det finns väl en sådan här i landet i alla fall. Och kan det vara farligt att förbjuda import av sydafrikansk frukt? Jag har nu fått svaret från Anders Björck, att det inte är farligt, och då bör det inte heller vara någon större risk att ge kommunerna denna rätt.

Till Sonja Rembo vill jag säga att de skäl jag åberopade är de som länsstyrelsen i Västerbottens län har anfört när det gäller fallet Robertsfors, och de går igen i de domskäl som regeringsrätten har anfört. Regeringsrätten representerar ju ändå en betydande juridisk kompetens. Det går inte att inrymma detta i kommunallagen med mindre än att man får en specialbestämmelse. Jag antar att länsstyrelsen i Västerbotten, för vilken väl Sonja Rembo har respekt, har sett saken på det här sättet. Det är nämligen så att bestämmelser av detta slag inte får stå i motsättning till varandra, och så länge vi har denna bestämmelse i föräldrabalken är det inte möjligt för en kommun att lämna sådana bidrag.

Att jag sedan anser det vara fel med bidrag är en annan sak, men det är helt enkelt inte möjligt att göra på det sätt som föreslagits. Jag anser det vara fel att ändra i kommunallagen för att där skriva in en specialbestämmelse, även om en del kommuner skriver och begär det.

Anf. 18 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Alla betyg är subjektiva, det vet vi ju. Jag förstår att Hilding Johansson inte vill bli betygsatt. Helt följdriktigt föreslår också hans parti att betygen skall avskaffas även i skolan, men vi kanske kan få ha dem kvar ett litet tag i riksdagen i varje fall. Jag tror de behövs, speciellt i den här debatten.

Jag har ingen som helst önskan att bli riktkarl för det socialdemokratiska partiet, allra minst i utrikespolitiska frågor, Ni har ju för övrigt redan en sådan i utrikespolitiska frågor, nämligen partiledaren Olof Palme. Han bör väl då också vara riktkarl för socialdemokratiska minoriteter eller majoriteter ute i landets kommuner. Meningen är väl ändå att det skall bli någon form av gemensamt uppträdande, så att det blir någon kraft i bojkotterna. Det är det som gör mig orolig.

Jag citerade uttalandet om den pedantiska noggrannheten i uppbyggnaden

av Irans demokratiska institutioner. Är det den typen av uttalande som man skall anta ute i kommunerna? Jag erinrar mig när samme partiledare med sin hustru åkte till Cuba på ett goodwillbesök samtidigt som Cuba hade många tusen man i Afrika. Är det den typen av solidaritetsaktioner som man skall göra ute i kommunerna? Jag erinrar mig orden från samme partiledare om att demokratin skulle segra i Vietnam bara FNL hade vunnit. Nu får vi ta emot hundratusentals bätflyktingar därifrån. Är det den typen av uttalanden man skall göra ute i kommunerna? Jag erinrar mig också att samme partiledare såg till att hans partivän Dom Mintoff nere på Malta fick sin nya parlamentssal betald av den här riksdagen, herr talman – samme partiledare som i dag förföljer den borgerliga oppositionen på ön. Är det meningen att kommunerna skall göra detsamma med vänner ute i världen?

Är det den typen av riktlinjer vi skall få för verksamheten, då blir jag väldigt orolig. Jag tycker att de här exemplen synnerligen väl visar vad det kan handla om ute i kommunerna.

Sedan är det ju på det sättet att vi i dag har – låt oss inte blunda för det! – smågrupper och små partier ute i kommunerna som ibland har kloka och vettiga krav på sitt kommunala program men som också kan vara extremt inställda i olika frågor, inte minst utrikespolitiska. Skall den typen av smågrupper få ta upp dyrbar tid ute i kommunerna, som kämpar, som jag sade, med besvärliga problem? Vi har haft smågrupper i kommunerna som har haft anknytning till FNL-rörelsen, arabgrupper och Israelgrupper och annat. Skall vi verkligen släppa loss dem i kommunfullmäktige? Jag måste nog säga att jag känner den yttersta tvekan på den här punkten, och jag är övertygad om – trots vad Hilding Johansson sade om den socialdemokratiska partikongressen – att många socialdemokrater ändå betackar sig för att få in sådana diskussioner ute i kommunernas församlingar.

Får jag slutligen säga att Hilding Johansson nog inte i det förhållandet att jag företräder utskottet i denna fråga behöver lägga in mera än vad det egentligen är värt. Vi har många gånger på borgerligt håll låtit även herr Johansson företräda utskottet i dess helhet utan att dra några större växlar på dessa framträdanden.

Anf. 19 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Regeringsrätten konstaterar i sitt domslut att det med nuvarande lagstiftning inte är möjligt för kommunerna att införa kommunal vårdnadsersättning. Vad jag och mina medmotionärer efterlyser är just en förutsättningslös utredning om vilka lagändringar som kan genomföras för att ge kommunerna denna möjlighet att på ett betydligt rättvisare sätt än vad som nu sker fördela det avsevärda stöd som barnfamiljerna får.

Detta är en angelägen fråga, och jag förstår fortfarande inte kallsinnigheten från utskottets sida att utan motivering avstyrka motionerna.

Anf. 20 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Sonja Rembos allra sista reflexion får jag bolla över till Anders Björck, som ingår i utskottsmajoriteten och som nyss har förklarat

att han här för utskottets talan. Jag har endast gjort mina stilla reflexioner, och jag anser att det är fel att ändra lagen så att det blir möjligt för kommunerna att dela ut ersättning för vård av barn. Har man denna uppfattning, bör man knappast använda sin tid och kraft till att utreda olika sådana möjligheter. Det får de göra som anser att denna lag skall ändras så att möjligheter öppnas för kommunala vårdnadsbidrag.

När det gäller polemiken mellan Anders Björck och mig misstänker jag att vi aldrig lär kunna övertyga varandra i denna fråga. Men vad är det Anders Björck säger? Han tar upp en rad uttalanden av Olof Palme. Nu har han uttömt denna kritik av Olof Palme, men vad har det med denna fråga att skaffa? Såvitt jag har mig bekant sitter inte Olof Palme som fullmäktig i någon kommun här i Sverige. Och det är sällan som kommunerna över huvud taget diskuterar utrikespolitiska spörsmål. Men det kommer upp just krav på att man inte skall köpa sydafrikansk frukt eller liknande krav. Dessa måste kommunerna nu avvisa, om de skall hålla sig inom lagens ramar. Och Anders Björck vill inte ett ögonblick öppna möjligheterna för kommunerna att handla på denna punkt.

Bakom denna inställning ligger för det första en rädsla för att kommunerna inte behärskar dessa spörsmål. De har inte utrikesdepartementet att falla tillbaka på. För det andra grundar sig ställningstagandet på en rädsla för att behandlingen i kommunerna skall ta för lång tid. Men det bestämmer ju kommunerna själva över. Så mycket självstyrelse får väl ändå kommunerna ha att de kan avgöra hur mycket tid de skall använda för att behandla den ena eller den andra frågan. För det tredje bottnar ställningstagandet i en risk för att kommunernas ekonomi skall försämrats. Vi har diskuterat kommunernas ekonomi många gånger, och här vill moderaterna sätta in sitt skattetak, som är ett hot mot den kommunala självstyrelsen. Men inte kan det väl vara av avgörande betydelse för kommunernas ekonomi att de får köpa varor från Sydafrika. Det är väl ändå fel att resonera på det sättet. För i varje fall det stora flertalet kommuner har detta inte det ringaste med ekonomin i kommunen att skaffa. Men frågan har en moralisk sida. Kommunerna vill ge uttryck för sin indignation, sin avsky för apartheidpolitiken. Då bör det finnas möjlighet att göra detta från kommunernas sida.

Anf. 21 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Nej, herr Johansson, jag har inte, som ni sade, uttömt min kritik av Olof Palme. Den är outtömlig.

Herr Johansson frågar: Vad har det Anders Björck säger om utrikespolitik med denna debatt att göra? Ja, det kan man fråga sig. Men slutsatsen av det resonemanget blir med all önskvärd tydlighet: Vad har utrikespolitik med det kommunala arbetet att göra?

Anf. 22 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Anders Björck kan säkert rada upp ytterligare kritik mot Olof Palme, helt enkelt därför att Anders Björck anser att praktiskt taget allt

vad Olof Palme säger och gör är fel. Och eftersom Olof Palme är en mycket aktiv person, måste det bli ett rikt förråd för Anders Björck att ösa ur.

När det gäller den grundläggande frågan, om kommunerna har med utrikespolitik att skaffa, så finns det situationer i Sverige liksom i andra demokratier där det rullar fram opinioner. I mitt huvudanförande erinrade jag om Ungernhändelsen. Det är möjligt att Anders Björck, om han då hade suttit i stadsfullmäktige i Nässjö, skulle ha ställt sig upp och sagt: Detta vill jag inte vara med om, vi skall inte ge oss in på något utrikespolitiskt äventyr. Anders Björcks partivänner i stadsfullmäktige, som jag tillhörde vid den tidpunkten, slöt upp bakom ett yrkande som jag ställde i frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 a

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 239 av Sonja Rembo m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 1 b

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 159 för reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Mom. 1 c och 2-4

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:7 om slopande av uttrycket "allmänna inrättningar" i lagstiftningen

Skatteutskottets betänkande

1981/82:1 om kommunernas skattskyldighet för inkomst av rörelse

Vad utskotten hemställt bifölls.

9 § Avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för fackföreningsavgifter

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:2 om avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för fackföreningsavgifter.

Anf. 23 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag skulle inledningsvis vilja ta upp frågan om jämställdhet mellan parterna i ett ideologiskt perspektiv.

I sitt halva tillstyrkande av motionen om avdragsrätt för fackföreningsav-

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Avdragsrätt vid
inkomstbeskatt-
ningen för fack-
föreningsavgifter*

gifter utgår utskottet från en tes om en likformighet mellan arbetsgivarorganisationer och fackliga organisationer. Denna tes är falsk och bygger i grunden på ett rent borgerligt tänkande.

Utgångspunkten för ett resonemang om detta måste vara motsättningen mellan kapital och arbete. Dessa två storheter är inte jämbördiga i en kapitalistisk ekonomi. Makten, beslutanderätten över produktionsmedlen, utgår från ägandet. Det är arbetsköparen som beslutar över produktionens totala innehåll, och det är också han som beslutar om dess kvantitet. Det är han som beslutar om de ramar inom vilka förhandlingar möjligen kan komma till stånd. Efter förhandlingar beslutar han ändå som han vill. Det är alltså inte fråga om jämställdhet eller likformighet mellan dessa två motsatta intressen.

Skulle det finnas en likformighet eller jämställdhet mellan de två oförenliga storheterna kapital och arbete, skulle inte längre de kapitalistiska ägandeformerna finnas kvar. Då skulle nämligen arbetet vara det element som beslutanderätten utgick från, vilket skulle medföra arbetarklassens övertagande av produktionsmedlen.

Inte heller kan en fråga om likformig behandling få vara utgångspunkten när det gäller att hävda de arbetandes och deras organisationers demokratiska rättigheter på jobbet. Där råder inte demokrati, utan fåtalets diktatur. Där bestämmer kapitalägarna, oavsett de olika lagarna på arbetsmarknadens område.

Att ansluta sig till en tes om likformighet mellan arbete och kapital – i detta fall om likformighet mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisation – innebär för ett arbetarparti att det avhänder sig möjligheten att verka för kapitalismens fall och socialismens införande.

Herr talman! Efter denna inledning utifrån ideologiska utgångspunkter vill jag komma in på själva sakfrågan. I utskottets betänkande talas det om att "förbudet mot avdrag för fackföreningsavgifter kompenseras av skattefrihet för konfliktbidrag". Detta resonemang fullföljer senare utskottet med att konstatera att "endast en del av de inflytande avgifterna används för konfliktändamål", vilket är sant. Det är endast omkring 5 % av avgifterna till fackföreningarna som utgör avgifter till konfliktstöd. Motiveringen att hela fackföreningsavgiften skall vara förbjuden att dra av därför att den kompenseras av skattefrihet för konfliktbidrag och att detta skall jämföras med behandlingen av avgifter till arbetsgivarorganisation kan inte accepteras.

Frågan om produktionsavgifter diskuterades även vid årrets LO-kongress. Där beslutades att i avvaktan på möjligheter till införande av produktionsavgifter – något som inom parentes sagt jag inte är speciellt intresserad av, vilket framgår av motionen – skulle kravet om skattebefrielse för fackföreningsavgifter drivas. Den väg som LO-kongressen valt går i linje med den motion som jag m. fl. skrev i januari i år. Att därför göra en utredning om likformighet mellan avgifterna som socialdemokraterna anslutit sig till överensstämmer inte med LO-kongressens beslut. Det kan tyckas att det finns orättvisor, och detta framfördes i några motioner. Men det var inte en

utredning om likformighet som beställdes utan en utredning om avdragsrätt för fackföreningsavgifter. Det beslutet ansluter till vår motion.

Utskottet säger vidare i betänkandet:

”Utskottet är medvetet om att en avdragsrätt för fackföreningsavgifter som tillgodoser såväl arbetstagarnas som arbetsgivarnas intressen är praktiskt svår att genomföra.”

Jag kan inte finna anledning till att en avdragsrätt för fackföreningsavgifter måste ”tillgodose” arbetsgivarintressen. Det faller på sin egen orimlighet. Tvärtom står ett sådant genomförande i motsättning till arbetsköparnas objektiva intressen. En avdragsrätt för fackföreningsavgifter vid beskattningen bör rimligen i förlängningen leda till möjligheter till en starkare facklig organisation. Detta kan knappast gagna arbetsköparintresset, såvida det inte leder till ytterligare samarbetsformer som främst till syvende og sidst gagnar kapitalintressena. Alltså: frågan om likformighet så som den uttrycks i betänkandet är ett rent borgerligt intresse, till vilket de borgerliga partierna ensamma borde ha fått ansluta sig.

Jag yrkar bifall till motion 1980/81:1533.

Anf. 24 VALTER KRISTENSON (s):

Herr talman! Låt mig bara kort beröra det som Tommy Franzén började med, nämligen frågan om beslutanderätten i företagen. Det är inte så att Tommy Franzéns motion ger anledning att ta upp denna fråga i det här utskottsbetänkandet. Vi har andra tillfällen att diskutera vem som skall ha beslutanderätten i företagen, hur denna skall utövas osv.

Nu gäller det en passus i en skattelag, och där är det riksdagen som bestämmer – det är här vi ska ta besluten. Såvitt jag kan bedöma är skatteutskottet helt överens med Tommy Franzén. Utskottet uttalade nederst på s 8:

”Skatteutskottet har tidigare uttalat att skillnaden i den skattemässiga behandlingen av avgifter till fackföreningar och till vissa arbetsgivarorganisationer är otillfredställande och bör undanröjas.”

Vi är alltså helt överens med Tommy Franzén. Tommy Franzén har i sin motion yrkat på att en utredning skall kartlägga problemet och komma med förslag. Utskottet säger ifrån att regeringen bör komma till riksdagens skatteutskott med alla de uppgifter som berör detta problem och lämna en fullständig redovisning och kartläggning av bl. a. de konfliktbidrag som betalas ut av fackföreningar och arbetsgivarorganisationer och storleken av dessa i förhållande till de sammanlagda medlemsavgifterna.

När vi har fått de uppgifterna kan vi gå till beslut. Då är det möjligt att man stannar för den lösningen – jag utesluter inte det – att medlen tas direkt ur produktionen som en avgift både till de fackliga organisationerna och till arbetsgivarorganisationerna.

Jag kan inte se att vi skiljer oss åt, utskottet och Tommy Franzén.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Nr 13

Ondsdagen den
28 oktober 1981

Avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för fackföreningsavgifter

Anf. 25 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag ville med min inledning belysa det orimliga i att göra just jämbördighetstesen till något ledande i fråga om förhållandet mellan arbetsmarknadens parter – sedan må det gälla arbetsmarknadslagstiftning eller skattelagstiftning. Jag tycker inte att den tesen hör hemma i någotdera av de här bägge sammanhangen.

Skillnaden, som jag ser det, mellan vad utskottet har formulerat och vad jag m. fl. har formulerat i motionen är att vi inte kräver någon utredning. Vi kräver definitivt inte utredning eller förslag om någon form av likaberättigande, eller något belysande av vilka de olika effekterna är av arbetsgivarnas avdrag för avgifter till arbetsgivarorganisationer. Vad vi kräver är att riksdagen ansluter sig till motionen i fråga om att fackföreningsavgifterna skall vara avdragsgilla, och vi hemställer om förslag därom från regeringen i motionens anda.

Det är alltså inte fråga om någon utredning. Framför allt är det inte, Valter Kristenson, fråga om ett antagande av tesen om likformighet mellan två oförenliga ståndpunkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 16 för motion 1980/81:1533 av Tommy Franzén m. fl.

10 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden

1981/82:3 om skattefrihet för viss lunchförmån

1981/82:4 om miljövårdsavgifter m. m.

1981/82:5 om gränsbeloppen för beskattning av dödsbo som handelsbolag

Lagutskottets betänkande

1981/82:1 om utländska medborgares rätt att förvärva fast egendom
m. m.

Vad utskotten hemställt bifölls.

11 § Underhållsbidrag till barn

Föredrogs lagutskottets betänkande 1981/82:2 om underhållsbidrag till barn.

Anf. 26 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Av praktiska skäl skall jag kanske inledningsvis betona att det i utskottet råder full enighet i den fråga som vi nu har att behandla.

Även om antalet barn i vårt land minskat något, synes antalet barn vilkas föräldrar inte sammanbor att närmast öka. Det är nämligen mer än 400 000

barn som har den situationen. Därför är underhållsfrågorna av mycket stor betydelse för många människor. Oberoende av om föräldrarna sammanbor har ju båda underhållsskyldighet mot sina barn. Om endast den ena av föräldrarna har vårdnaden om barnet, har den andra därför skyldighet att betala s. k. underhållsbidrag.

År 1978 fattades beslut om en genomgripande reform av reglerna om underhållsskyldighet. Reformen, som genomfördes 1979 och i viss mån den 1 januari 1980, hade till huvudsyfte att lätta underhållsbördan för underhållsskyldiga med svag ekonomi. En annan viktig strävan var att få en mer enhetlig bedömning av underhållsfrågorna.

En av åtgärderna för att lätta underhållsbördan för underhållsskyldiga med svag ekonomi var införandet av huvudregeln att föräldrar skall ha viss ekonomisk bärkraft för att underhållsbidrag över huvud taget skall utgå. En annan åtgärd var att uppräkningsarna av underhållsbidragen endast skall ske med 70 % av höjningen av basbeloppet. Detta för att ökningen av underhållsbidraget i högre grad skall motsvara den underhållsskyldiges inkomstutveckling.

Oberoende av den underhållsskyldiges betalningsförmåga har den förälder som har vårdnaden av barnet rätt till bidragsförskott, uppgående till 41 % av basbeloppet, f. n. nära 600 kr. per månad. Det är ett belopp vilket den underhållsskyldige med hänsyn till sin betalningsförmåga skall återbetala till samhället. F. n. utbetalas bidragsförskott till ca 250 000 barn.

En nyhet 1979 var att underhållsbidraget skall nedsättas med en fjrtiondedel av månadsbeloppet för varje dag som barnet vistas hos den underhållsskyldige, om barnet är där minst fem sammanhängande dygn. Det var ett länge framfört önskemål från de underhållsskyldiga som man därigenom försökte tillgodose. En nackdel med denna reform kan vara att den som har vårdnaden i mindre grad låter barnet vistas hos den andre föräldern just på grund av avdraget på underhållsbidraget, vilket gör att vårdnadshavaren får mindre pengar.

I motionen 1583 av oss centerpartister i lagutskottet med mig som första namn framhålls bl. a. att behovet av en utvärdering av reformen i syfte att klarlägga i vad mån de strävanden som låg bakom reformen verkligen uppnåtts. Motsvarande krav har framförts i den andra motionen som behandlas i detta utskottsbetänkande, nämligen motionen 901 av Inger Lindquist och Joakim Ollén.

En annan viktig fråga när det gäller underhåll till barn är om reformen lett till en enhetlig bedömning av underhållsbidragen. I detta sammanhang vill jag nämna en annan fråga som vi tar upp i vår motion, nämligen den om det administrativa förfarandet vid fastställande och jämkning av underhållsbidrag. Den frågan berörs även i den moderata motionen.

Många av dem som handlägger ärenden om beräkning och fastställande samt jämkning av underhållsbidrag till barn – det gäller domstolspersonal, advokater, tjänstemän hos socialförvaltningar och försäkringskassor – har funnit att de nya reglerna och tillämpningsföreskrifterna medfört att handläggningen blivit mer komplicerad och kostnadskrävande och att de inte

*Underhållsbidrag
till barn*

heller lett till det enhetliga resultat som avsågs. Vid studiebesök har utskottet åtminstone i vissa kommuner mött denna uppfattning. Själv har jag kontaktats av personer som handlägger sådana ärenden, och de har ansett det alldeles nödvändigt att förenklingar genomförs i det administrativa förfarandet.

Som utskottet framhåller i betänkandet kan problemen vara av övergående natur och upphöra, sedan initialskedet passerats och vissa förbättringar gjorts i tillämpningsföreskrifterna.

När det gäller fastställande av underhållsbidrag under bidragsförskottsni-vån går man oftast av formella skäl till domstol med ärendet. De som handlägger sådana här ärenden anser – åtminstone gör man det på en del håll i landet – att en stor del av dessa processer egentligen är skenprocesser, eftersom parterna ofta är överens men inte vågar fastställa ett underhåll under bidragsförskottet utan att domstol avgjort frågan.

Jag skall inte nu gå närmare in på hur frågorna skulle kunna lösas utan endast påpeka vikten av att förenklingar kan uppnås för att minska både samhällets kostnader och kostnader och tidsutdräcker för vårdnadshavare och underhållsskyldiga. Sett ur samhällets synpunkt är det, inte minst mot bakgrund av vikten av att begränsa de offentliga utgifterna, av största betydelse att man finner former för handläggning av underhållsfrågorna som – utan att ge avkall på noggrann och rättvis bedömning – leder till förenklad administration och därmed lägre samhällskostnader.

Herr talman! Lagutskottet förutsätter att regeringen och berörda myndigheter följer utvecklingen på området och tar erforderliga initiativ utan något riksdagens tillkännagivande.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 27 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! I det särskilda yttrande som finns fogat till betänkandet har centerpartisterna i utskottet särskilt uppehållit sig vid det administrativa förfarandet. Martin Olsson sade också här från talarstolen att det är nödvändigt att förenkla det administrativa förfarandet när det gäller underhållsbidragen.

Jag vill till det göra den kommentaren att det inte alls är uteslutet att det i framtiden blir nödvändigt att se över den här reformen, men med de argument som vi framför från utskottet i dag anser vi att frågan är för tidigt väckt. Men om det blir nödvändigt att se över den här reformen längre fram vill jag nu betona att jag lägger större vikt vid översynen av vissa punkter i innehållet, i sakfrågan, än av det administrativa förfarandet. Då gäller det framför allt att titta på förbehållsbeloppet för den underhållsskyldige. Är det förbehållsbeloppet rätt avvägt? Det är en fråga som man har anledning att ställa redan i dag.

En annan sådan sakfråga som man i så fall bör granska är begränsningen av den årliga indexuppräknningen av underhållsbidragen till barn. Är de regler som nu gäller rätt avvägda med hänsyn till löneutveckling och andra omständigheter? Som Martin Olsson sade var ju det övergripande målet för

hela den reform som riksdagen 1978 fattade beslut om att underhållsbördan för underhållsskyldiga med svag ekonomi skulle mildras. I en kommande översyn finns det anledning att komma ihåg den övergripande målsättningen och se efter om vi verkligen har kommit dit eller om det behöver göras vissa förändringar av själva sakinnehållet.

Anf. 28 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill bara betona att vi är ense i denna fråga. De spörsmål som utskottsordföranden tog upp snuddade jag mycket lätt vid i mitt anförande, men i den motion som jag hade som bakgrund till mitt anförande har vi just tagit upp de frågor som ordföranden lade tonvikten på.

Jag vill alltså konstatera att det råder glädjande samstämmighet inom vårt utskott då det gäller att efter hand få en utvärdering av om reformen har inneburit de lättnader för de ekonomiskt svaga underhållsskyldiga m. m. som eftersträvades. Samtidigt gäller det att efter hand finna så rationella administrativa former som möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1981/82:3 om förmånsrätt för royalty vid konkurs

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Förmynderskap och godmanskap

Föredrogs lagutskottets betänkande 1981/82:4 om förmynderskap och godmanskap.

Anf. 29 INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! 1974 beslutade vi i riksdagen om vittgående förändringar i förmynderskapslagstiftningen. Vi bestämde då att en person kan omyndigförklaras endast om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Han skall inte omyndigförklaras om det räcker att man förordnar god man eller om man på annat sätt kan se till att hans egendom skyddas.

I riksdagen var vi ense om att vi skulle nedbringa antalet omyndigförklaringar. Alltför många människor i Sverige blev omyndigförklarade, och det var – ansåg vi – ett förhållande som behövde ändras. Men från moderat håll var vi inte nöjda med den utformning lagtexten fick. Vad man kunde förutse

Nr 13

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Förmynderskap
och godmanskap*

redan då, och som också alla förutsåg, var ett bristande skydd för egendom.

Högsta domstolen har också i en dom från 1977, som redovisas på s. 6 i betänkandet, uttalat: " -- -- den nya lagstiftningen med det nya innehåll den sålunda fått kan anses ha givit upp tanken, att den enskilde bör vid behov skyddas mot att han på olika sätt eller av skilda anledningar vanvårdar eller rent av ödelägger sin ekonomi -- -- ."

Man kan tycka vad man vill om det här med ekonomin, men detta förutsåg vi alltså när riksdagen fattade beslut om lagen. Någoting som vi inte tänkte på var emellertid att vi samtidigt tog bort det personliga skyddet för många gamla och senila människor, och även för många unga förståndshandikapade. De är alltså nu utsatta för andra människors påtryckningar, böner och förslag. Det kan t. ex. gälla att skriva fullmakt eller skänka bort en byrå.

Vad jag talar om är faktiskt inte främst förlusten av pengar eller egendom utan den oro som påtryckningarna skapar hos många gamla. Det kan vara så att släktingar eller vänner har akuta penningbehov och med jämna mellanrum vänder sig till de gamla. Det kan vara släktingar som tänker: Det här kommer vi ju ändå att ärva – det är lika bra att vi får det nu. Och så utövar man påtryckningar på gamla eller senila. Dessa kan också komma i kläm mellan släktingar som har stridande intressen när det gäller kommande arv och på olika sätt argumenterar för sin sak.

Alla känner vi gamla människor och vet hur t. o. m. rätt enkla saker kan skapa stor oro hos dem – de kan inte låta bli att tänka på det som oroar dem utan återkommer till det tid efter annan. Det kan gälla något som vi tycker är skäligen enkelt.

De gamla kan inte heller komma ifrån situationen genom att själva begära att bli omyndigförklarade. Förut kunde man begära det, om man kände sig svag eller tyckte att man behövde hjälp och stöd. Den möjligheten har vi tagit bort ur lagstiftningen.

Som jag ser det har vi därmed tagit bort skyddet för de gamla, just för de människor som är i mycket stort behov av ett rättsskydd. Detta påtalade jag i en motion redan 1977. Då sade riksdagen som riksdagen brukar göra i sådana sammanhang – det framgick av ett tidigare ärende i dag – att frågan var för tidigt väckt och att vi måste avvakta utvecklingen.

Jag är mycket nöjd med att ett enigt utskott nu ställt sig bakom den motion som jag har väckt i den här frågan. Jag tar där också upp flera andra frågor, nämligen en utvärdering av godmanskap och förmynderskap. Men jag tycker att det är viktigt att betona att man vid den utvärderingen skall se på frågorna just från de synpunkter som jag här har anfört.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

1981/82:3 om tillgodoseende av vissa service- och vårdbehov inom hälso- och sjukvården m. m.

1981/82:5 om modersmjölk

Kulturutskottets betänkande

1981/82:1 om återinförande av en namnlängd i statskalendern

Vad utskotten hemställt bifölls.

Nr 13

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Kostnadsansvaret
för arkeologiska
utgrävningar i
samband med
byggnation*

15 § Kostnadsansvaret för arkeologiska utgrävningar i samband med byggnation

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1981/82:2 om kostnadsansvaret för arkeologiska utgrävningar i samband med byggnation.

Anf. 30 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I motionen 442 har vi motionärer påpekat att ett flertal kulturstäder i vårt land genom utgrävningskostnader får ett högre kostnads- läge än andra jämförbara orter. Det är bostadskonsumenterna i den drabbade kommunen som till sist får betala kostnaderna, under det att resultatet av utgrävningar är av riksintresse.

Förutom att det uppstår kostnader för kommuninvånarna drabbas givetvis fastighetsägarna av betydande extrakostnader genom att byggnationen fördröjs. Om inga åtgärder snabbt vidtas, kommer nuvarande förhållanden att medföra en svår belastning för de kommuner som inom sig har en äldre stadskärna. Det är i regel de mindre kommunerna, oftast med lågt skatteunderlag, som drabbas. I centralorter som Arboga, Sigtuna, Skara och Visby, som vi har pekat på i motionen, kan utvecklingen betyda en utarmning av stadskärnan. Företag drar sig för att etablera sig där, de fastigheter som finns i dessa områden blir alltmer svårsålda. Men dylika problem kan också finnas på andra håll än i en stadskärna. De kan t. ex gälla mindre platser på den gotländska landsbygden.

Som vi har påpekat i motionen, och kulturutskottet har också uppfattat det så, är vi inte ute efter att ifrågasätta det skydd som fornminneslagen ger, men vi anser det vara synnerligen angeläget att den pågående översynen av kostnadsansvaret påskyndas. Som vi ser det är det nödvändigt att staten tar det totala kostnadsansvaret för utgrävningarna i framtiden. Det måste vara konsekvenserna av det riksintresse som staten hävdar då dylika anspråk på utgrävningar ställs. Även berörda arkeologer ser gärna att dessa frågor får en sådan positiv lösning. Med ett besked om kostnadsansvaret redan på planeringsstadiet skulle man enligt min mening kunna undvika de betydande extrakostnader som uppkommer då en byggnation fördröjs. Detta skulle

Onsdagen den
28 oktober 1981

*Kostnadsansvaret
för arkeologiska
utgrävningar i
samband med
byggnation*

kunna bidra till att begränsa de totala samhällsekonomiska kostnaderna för arkeologiska utgrävningar i samband med byggnation.

Enligt vad jag inhämtat, utgjorde kostnaden för handgrävning vintertid under budgetåret 1980/81 ca 3 000 kr. per kubikmeter. I t. ex. min hemkommun Skara, en av landets äldsta städer, beräknas kulturlagrets djup ligga mellan 1,5 meter och 3,5 meter beroende på var i den centrala stadskärnan man gräver. Detta skulle innebära en kostnad för varje utgrävd kvadratmeter på mellan 4 500 och 10 500 kr. Man skall då ha i minnet att den utgrävda ytan oftast blir större än byggnadens bottenyta.

Enligt vad ett byggnadsföretag uppger är byggkostnaden per kvadratmeter uthyrd yta inkl. mark, avgifter m. m. i dagens kostnadsläge 4 000–4 500 kr. För att utgrävningskostnader i nu angiven storlek skall kunna få täckning genom hyrorna erfordras enligt byggföretagets uppfattning dels att den uthyrda ytan blir av omfattande storlek, dels att varje kvadratmeter uthyres till affärer eller kontor.

Att bygga bostäder i den centrala stadskärnan är otänkbart, enär hyrorna för bostäder i en kommun jämförs med varandra och bostadshus därför inte tål några extra byggkostnader. Vem vill acceptera höghus i dylika områden? Ingen, inte myndigheterna heller. Det måste bli – i den mån någon över huvud taget har råd att bygga på dessa platser i dag – en uthyrning till andra ändamål än bostäder.

Som kammaren nu inser kommer knappast några nybyggnader eller omfattande ombyggnader som fordrar arkeologiska utgrävningar till stånd i stadskärnor med dylika problem, förrän principfrågan rörande kostnadsansvaret för framtiden har klarats ut. Den enda byggnation som är aktuell inom detta område i Skara är ett nytt sparbankshus, och där har man beräknat att merkostnaden för de arkeologiska utgrävningarna kommer att bli minst 500 000 kr.

Skara m. fl. arkeologiskt intressanta städer är alltså konkurrensmässigt sämre ställda än många andra städer. Får inte frågan om kostnadsansvaret en snar lösning i positiv riktning, kommer stadsbilden knappast att förändras i förhållande till vad den är i dag. Det kan bara bli fråga om mindre reparationer och kanske viss ombyggnad för att centrumhusen med affärer etc. skall kunna stå sig några år till. Men vad händer sedan? Vad händer långsiktigt? En sådan utveckling gynnar inte precis utkomstmöjligheterna för berörda byggnadsarbetare, och det borde vara ett allvarligt memento för oss i dag.

Jag hade tillfälle att i morse i arbetsmarknadsutskottet lyssna till en föredragning av generaldirektören Bertil Rehnberg i arbetsmarknadsstyrelsen som pekade på att byggarbetslösheten uppgår till i runt tal 6 % i landet och i vissa län till mellan 10 och 15 %. Man borde fundera över det här sambandet.

Även om vi motionärer kanske inte har blivit helt tillgodosedda i kulturutskottets utlåtande över motionen, noterar vi ändå med stor tacksamhet att ett enhälligt utskott delar var uppfattning om önskvärdheten att den begärda översynen påskyndas. Vi får därför hoppas att regeringen tar

konsekvenserna av detta utskottets och därmed riksdagens förnyade uttalande i frågan.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än utskottets.

Anf. 31 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! I motion 1980/81:442 har frågan om kostnadsansvaret för arkeologiska utgrävningar i samband med byggnation tagits upp. I motionen nämns att man på Gotland och inte minst i Visby har stora bekymmer vad gäller förnyelse av bostadsbeståndet, mot bakgrund av att det ur fornminnessynpunkt är nästan helig mark.

Vi skall naturligtvis vara tacksamma för den fornminneslag som vi har, och det finns inga delade meningar om betydelsen av det skydd för fornlämningar som lagen ger. Men det som gör läget bekymmersamt är alltså den merkostnad för den enskilde och för byggföretag som följer med en utgrävning. Det kan röra sig om flera hundra tusen kronor att gräva ut en tomt som är antikvariskt intressant, och det är omöjligt för en enskild att klara detta. I något fall har byggnation utförts av större byggföretag som har andra möjligheter att klara de extrakostnader som det här alltid blir fråga om.

Även om det kan finnas intresse att bevara fornlämningar, får de nuvarande reglerna till följd att tomter förblir stående obebyggda, och det bidrar till att exempelvis Visbys innerstad utarmas på både bostäder och affärer som ju drar sig för att etablera sig där kundunderlaget är litet. Eftersom de arkeologiska utgrävningarna har ett uppenbart riksintresse, känns det betungande för den enskilde att klara dessa extra kostnader, förutom den försenade byggstarten, som också alltid blir följden av en utgrävning.

Jag vet att de här frågorna har varit föremål för behandling i riksdagen vid tidigare tillfällen, men eftersom jag inte haft möjlighet att delta i debatten förrän nu vill jag gärna uttala att de i motionen framförda synpunkterna verkligen har full aktualitet på Gotland, och jag ställer mig bakom kravet på att den begärda översynen av reglerna för kostnadsansvaret för arkeologiska utgrävningar kommer till stånd snarast möjligt.

Anf. 32 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Frågan om kostnadsansvaret för undersökning av fornlämningar enligt 9 § fornminneslagen har varit föremål för överväganden vid olika tillfällen under 1960- och 1970-talen. Sålunda hade kulturutskottet i fjol att ta ställning till i åtta motioner framförda yrkanden som gick ut på att man helt eller delvis skulle låta staten överta kostnadsansvaret för de överkostnader som var föranledda av att det fanns fornlämningar vid byggnadsplatserna.

Utskottet framhöll då att fornlämningarna är en mycket viktig del av det svenska kulturarvet och att någon försämring av det skydd som de f. n. åtnjuter inte kan komma i fråga. I det sammanhanget påpekade utskottet också att huvudregeln om kostnadsansvaret i 9 § inte bara har en rent

Nr 13

Ondsdagen den
28 oktober 1981

*Kostnadsansvaret
för arkeologiska
utgrävningar i
samband med
byggnation*

*Kostnadsansvaret
för arkeologiska
utgrävningar i
samband med
byggnation*

ekonomisk innebörd utan också ingår i själva skyddssystemet, så till vida att den åsyftar att främja en omsorgsfull planering som tar sikte på att undvika arbeten som berör fasta fornlämningar.

Fjölårets motionsflod föranledde dock kulturutskottet att uttala att det fanns anledning att se över möjligheterna att underlätta för arbetsföretag att finansiera de undersökningar och eventuella åtgärder i övrigt som det här är frågan om. Därför, sade utskottet, borde den översyn som utskottet förordade präglas av en strävan att väga de olika intressena mot varandra. Utskottet hemställde därför att riksdagen hos regeringen skulle begära en översyn av de här reglerna, och det blev sedermera riksdagens beslut.

Utskottet har inte på någon punkt ändrat mening i den här frågan. Vi delar motionärernas uppfattning om önskvärdheten av att den begärda översynen påskyndas, men vi har inte kunnat tillstyrka Sten Svenssons motionsyrkande med hänvisning till att vad som begärs i motionen mer eller mindre föregriper den översyn som vi hemställt om. Av den anledningen föreslår vi alltså riksdagen att avslå motionen.

Jag vill ytterligare betona att vi inte på någon punkt har avvikit från vår uppfattning under fjölåret. Vi anser att detta är en fråga av mycket stor betydelse och att översynen bör företas skyndsamt så att vi kan få hela frågan belyst från olika aspekter.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 2.

Anf. 33 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag har förståelse för de synpunkter avseende motionsyrkandet som kulturutskottets vice ordförande har anfört. Låt mig ändå säga att det är en markering till förmån för att man skall observera de totala samhällsekonomiska kostnaderna i det här sammanhanget, inte minst mot bakgrund av dagens statsfinansiella situation.

I övrigt är jag mycket glad över den tydliga markering som Karl-Eric Norrby gör, och jag hoppas att utbildningsdepartementet tar intryck av både fjölårets debatt och den debatt vi nu har haft, så att man verkligen påskyndar ett förslag till riksdagen. Det är i högsta grad angeläget att det kommer ett sådant.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1981/82:3 om märkning av vissa kulturföremål

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Fortsatt fysisk riksplanering, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1981/82:1 om fortsatt fysisk riksplanering (prop. 1980/81:183) och tillätlighetsprövning av viss industriell verksamhet m. m.

Anf. 34 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 1 behandlas en del frågor som är kvar när det gäller proposition 183. Departementschefen har redogjort för vissa utgångspunkter för markhushållningsfrågor rörande inhemska energiresurser, vissa industrifrågor, utnyttjande av havsresurser samt vissa övergripande strukturfrågor rörande anläggningar för transporter och energidistribution samt tätortsutvecklingen. Utskottet konstaterar – eftersom det i propositionen inte framställs något krav på ställningstagande från riksdagens sida – att det här är frågor som faller inom regeringens ansvarsområde. Därför har utskottet inte gått in på en diskussion av sakfrågorna utan föreslår att propositionen i den inte tidigare behandlade delen skall läggas till handlingarna.

Dessutom behandlas ett antal andra frågor som har anknytning till fysisk riksplanering, och jag tänkte i det här inlägget gå in på den reservation som vi centerledamöter i utskottet har avgivit. Den gäller avsnittet 3:5 i betänkandet. Där behandlas en motion som väckts av Märta Fredrikson och mig, i vilken vi föreslår att man vid överarbetningen av 136 a § byggnadslagen skall ta med också uranhanteringen i alla dess led. Anledningen till att vi väckt motionen är att det har skett ett arbete där det utformats förslag till förändringar i 136 a §. Speciellt har det då gällt den administrativa hanteringen, och det har också föreslagits att det kommunala vetot skall försvinna när det gäller hushållningen med energi och hushållningen med träfiberrävara. Den frågan återkommer sedan, och vi har i och för sig ingenting att erinra mot att man gör en renodling av 136 a § byggnadslagen till att avse frågor som i en striktare bemärkelse har att göra med hushållningen med mark och vatten.

I den översyn som redovisats i Ds Bo 1980:2 har man inte behandlat frågan om en förändring när det gäller vilka speciella typer av industrier som skulle ha tillstånd och där det kommunala tillstyrkandet av anläggningen är en förutsättning för bifall. Vi har därför föreslagit att man i det fortsatta arbetet även skall se på den delen av lagstiftningen. Eftersom det i dag är så att man måste ha en kommunal prövning när det gäller att bygga en atomkraftanläggning och även en anläggning för att upparbeta utbränt bränsle tycker vi det är logiskt att man också tar med frågan om brytning av uran – alltså möjligheterna att få bränsle till ett atomkraftverk – och vidare för in frågan om den slutliga förvaringen.

Regeringen har hitintills tillämpat bestämmelserna på det sätt som vi nu föreslår skall bli lagfäst. Därför menar vi att det borde ha varit möjligt för riksdagen att redan nu – eftersom regeringens handlande, då den tagit på sig prövningen av de här anläggningarna, trots att det inte står direkt inskrivet i

Nr 13

Ondsdagen den
28 oktober 1981

*Fortsatt fysisk
riksplanering,
m. m.*

lagen att regeringen skall pröva dessa frågor – göra ett uttalande om att regeringen i samband med utarbetandet av en proposition om revision av 136 a § också skall revidera den förteckning som finns i en av paragraferna i lagen. Utskottet har inte velat gå med på detta utan hänvisar till att man vill avvakta den revision som det finns underlag utarbetat för.

Jag vill som talesman för oss reserverar yrka bifall till reservation 2 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 35 BIRGITTA DAHL. (s):

Herr talman! Såväl i samband med riksdagsbehandlingen i våras av proposition 1980/81:183 som vid behandlingen av de frågor som berörs i dagens betänkande har det klart understrukits att de ställningstaganden som nu görs inte innebär någon förändring av de hittills gällande riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och inte heller föregripande av några kommande beslut. Vi har också varit överens om att vi i de frågor som hör samman med kommande beslut bör skjuta på ställningstagandet till de tillfällen när vi får konkreta förslag. Vi har varit överens om att den fråga som berörs i reservationen nr 2 och som utskottets ordförande nyss har belyst hör till den kategorin, och därför tänker jag i mitt inlägg inte gå in på den.

Jag skall i stället ta upp ett förslag som har väckts i den socialdemokratiska motionen 2176, där vi föreslår ett ställningstagande redan nu, dels därför att vi anser att det är en viktig och brådskande fråga, dels därför vi anser att detta inte är en fråga som hör samman med kommande beslut utan som kan och bör avgöras nu, eftersom det snarast rör sig om en komplettering på ett redan väl etablerat område inom den fysiska riksplaneringen. Det gäller hur energihushållningsfrågor av nationellt intresse skall beaktas i den kommunala planeringen, särskilt i samband med utvecklingen av tätortsstrukturen.

Det framförs i propositionen att det är angeläget att finna former för hur olika statliga intressen skall kunna tillgodoseas i den kommunala planeringen. Den fysiska riksplaneringen anvisar vägar för det när det gäller hushållningen med mark och vatten, och det ansvariga statsrådet säger i propositionen att det vore lämpligt att med samma arbetssätt ge kommunerna förbättrade möjligheter att utifrån kommunala överväganden vidareutveckla en ortstruktur som också beaktar statliga intressen vad gäller regional-, sysselsättnings- och trafikpolitik.

Vårt förslag i motionen 2176 innebär att också energihushållningsfrågor av nationellt intresse bör kunna hävdas på samma sätt i den kommunala planeringen och också redovisas i den kommande översiktliga planeringen. Vi har framför allt två skäl för att föreslå det.

För det första: Riksdagen har efter folkomröstningen fattat beslut om den framtida energipolitiken vilket förutsätter omedelbara och mycket omfattande insatser. De mål som har lagts fast är mycket ambitiösa. Vi måste därför utan dröjsmål utnyttja varje tillfälle att i praktisk handling omsätta uppgiften att hushålla bättre med energi och utveckla nya former för energiförsörjningen. Den roll som framför allt vårt höga oljeberoende spelar

för den ekonomiska krisen och för våra möjligheter att bekämpa krisen förstärker kravet på snabba och målmedvetna insatser. Många av de faktorer som påverkar energihushållningen är till sin natur sådana att förändringen tar tid. Det gäller inte minst möjligheterna att genom den kommunala planeringen och den strukturella utvecklingen förbättra energihushållningen. Samtidigt står det klart att det finns ett väldigt nära samband mellan utvecklingen av Ortsstrukturen och energihushållningen. Kommunernas och de berörda statliga organens insatser på det området är därför mycket viktiga. Vi har därför ingen tid att förlora, utan vi bör inleda insatserna nu.

För det andra är riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen, liksom t. ex. den nu gällande plan- och byggnadslagstiftningen, litet efter sin tid på det här området. Det har vi påpekat vid många tillfällen. De beaktar helt enkelt inte energihushållningsfrågorna på det sätt som numera ter sig både naturligt och nödvändigt. Det är inget märkligt med det, eftersom de är tillkomna före de energipolitiska beslut som nu gäller. Därför betraktar vi vårt förslag i motionen 2176 som en högst naturlig och okontroversiell komplettering av gällande riktlinjer, en komplettering som alla borde finna det naturligt att ansluta sig till. Det enda som vi, herr talman, finner märkligt är att utskottsmajoriteten inte har funnit det självklart att ansluta sig till vårt förslag. Det här förhållandet skulle ju kunna tolkas som ett negativt ställningstagande, om riksdagen följer majoritetens förslag, och det innebär under alla förhållanden en onödig försening.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 1 och i övrigt till civilutskottets hemställan i dess betänkande 1981/82:1.

Anf. 36 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! De kommunala handlingsprogrammen och kommunernas arbete med den fysiska riksplaneringen utgör också fortsättningsvis en nödvändig grund för att klargöra vilka krav på mark- och vattenresurser som kan sägas vara av riksintresse och hur dessa skall beaktas. Växelspelet mellan kommunal planering och statliga riktlinjer är en ständigt pågående process, som påverkas av administrativa och politiska beslut i kommunerna, regionerna och hela landet.

Det är därför av stor betydelse vilka resurser som kan ställas till kommunernas, länsstyrelsernas och vissa centrala verks förfogande för det fortsatta arbetet med fysisk riksplanering. Som framgår av den proposition som ligger till grund för det betänkande vi nu behandlar och av vad som redovisats i bostadsdepartementets delrapport Hushållning med mark och vatten 2, finns det en rad mycket viktiga uppgifter, inte minst för kommunerna, då det gäller den fortsatta riksplaneringen.

Även det som i propositionen redovisas som nya hushållningsfrågor, liksom markanvändningsfrågor vid utnyttjande av inhemska energiresurser, anläggningar för transporter och energidistribution samt inte minst den s. k. tätortsstrukturen, motiverar ökade insatser som kräver resurser. Den borgerliga riksdagsmajoritetens beslut att avveckla statsbidraget till över-

*Fortsatt fysisk
riksplanering,
m. m.*

siktlig planering försämrar emellertid möjligheterna till sådana ökade insatser.

Vänsterpartiet kommunisterna framhöll redan i en partimotion med anledning av ett s. k. besparingsförslag om avveckling av bidrag till översiktlig planering att detta med hänsyn till kvarstående och kommande behov hos kommunerna inte kunde accepteras. Vi framhöll att kommunernas medverkan i den fysiska riksplaneringen alltjämt är så viktig att den inte får försväras genom att man tar bort de bidragsmöjligheter som finns.

Dåvarande statsrådet anförde i propositionen med det nämnda förslaget att anslaget i huvudsak var avsett för stöd till sådan kommunal översiktlig planering som hänger samman med den fysiska riksplaneringen. Med hänsyn till att sådana frågor i allmänhet torde kunna behandlas inom ramen för kommunernas fortlöpande planeringsverksamhet och med hänsyn till behovet av att begränsa de statliga utgifterna ansåg statsrådet då att anslaget borde minskas för att därefter upphöra.

Samtidigt anfördes också, att när det inom den fysiska riksplaneringen aktualiseras nya frågor som kräver kommunernas medverkan, får behovet av statligt stöd till den kommunala planeringen ånyo prövas. Samma statsråd har sedan i proposition 183 redovisat en rad nya hushållningsfrågor med direkt anknytning till kommunerna som enligt propositionen bör behandlas i den fysiska riksplaneringen. Det gäller främst markanvändningsfrågor i samband med energihushållning och nya energikällor men också andra viktiga frågor som kräver kommunernas aktiva medverkan. Detta motiverar ett återinförande av bidrag till översiktlig planering av minst samma storleksordning som tidigare, dvs. 3 milj. kr. per budgetår.

Herr talman! Den fortsatta riksplaneringens inriktning, då det gäller de olika områden som tagits upp i bostadsdepartementets andra rapport om hushållning med mark och vatten och remissvaren till den rapporten, visar på betydelsen och nödvändigheten av ökade insatser och samordning mellan kommuner, länsstyrelser och statliga ämbetsverk. Framför allt måste problemen med energiplaneringen och samhällets energipolitik uppmärksammas, bl. a. mot bakgrund av kommunernas ansvar för energiförsörjningen och lagen om kommunal energiplanering.

Samordningen mellan energipolitik och övrig samhällsplanering och samarbetet med och mellan kommunerna är särskilt betydelsefullt. Som ett led i en bättre samordning beträffande energifrågorna i den fysiska riksplaneringen har vi därför föreslagit att riksdagen bör uttala att planverket och ett blivande energidepartement eller energiverk – vilket det nu blir – tillsammans med statliga länsorgan snarast bör etablera ett fast och organiserat samarbete.

Herr talman! Jag vill sedan göra ett par kommentarer till andra motioner som behandlas i detta betänkande.

Frågan om den kommunala vetorätten, som behandlas i en promemoria som utarbetades av bostadsdepartementet och som var ute på en remissomgång förra hösten, ger verkligen anledning till oro. I promemorian, som kom som ett slags tillägg till betänkandet om ny plan- och bygglag, föreslås vissa

inskränkningar i den kommunala vetorätten jämfört med nu gällande lag. Utan att nu gå in i detalj på förslagen – det blir tillfälle att återkomma till det – kan det sägas att ett genomförande av dessa förslag skulle innebära inskränkningar i den nuvarande kommunala beslutanderätten som vi från vänsterpartiet kommunisterna inte kan acceptera.

Alla inskränkningar av det kommunala vetot måste motverkas, och man bör i stället verka för att förstärka detta och skapa större klarhet i den svår genomträngliga och oklara lagtexten. Det bör bl. a. klart framgå att, utöver exempelvis etableringar av atomkraftverk, större kolkraftverk, aluminiumsmältverk, pappersmassefabriker m. m., kommunerna skall ha oinskränkt inflytande över verksamheter och anläggningar som giftlagring, förvaring av atomavfall och uranbrytning.

Vänsterpartiet kommunisterna strävar efter att stärka det arbetande folkets inflytande över sina livsvillkor, såväl i arbetslivet som i den omgivande miljön. Men det förutsätter ett decentraliserat beslutsfattande och en lagstiftning som tar sin utgångspunkt i människan som en förnuftig och ansvarstagande varelse. Att lagstifta bort och försvaga delar av kommunernas självbestämmande, som bl. a. moderaterna ivrat för, är att öka människornas maktlöshet, och det bidrar till att sprida passivitet och likgiltighet inför samhällets utveckling.

Jag vill därför i detta sammanhang liksom tidigare understryka att en ny lagstiftning på detta område entydigt måste garantera kommunerna möjlighet att säga nej till varje slag av hälsofarlig och miljöförstörande anläggning eller verksamhet.

Jag yrkar bifall till vpk-motionen 2178. Vpk-gruppen stöder också reservationerna till förevarande betänkande.

Anf. 37 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag vill göra två kommentarer.

Först beträffande avsnittet 3.7 Bidrag för översiktlig planering: Jag kan instämma i att detta anslag har haft betydelse under den tid då kommunerna haft en program- och planeringsperiod. Men avsikten har naturligtvis aldrig varit att det skulle vara ett permanent bidrag som används till vissa insatser inom den kommunala planeringen. Därför har vi redan tidigare i riksdagen beslutat att detta bidrag, som på slutet utgick med 3 milj. kr., inte längre skall finnas att tillgå.

Jag vill också nämna att det samtidigt under de här perioderna har förekommit förhandlingar mellan stat och kommun. Vi har fått kraftigt ökade kommunala skatteutjämningsbidrag, vilket naturligtvis också skall tas med vid avvägningen mellan det staten svarar för och det kommunerna svarar för. Nu är det fysiska riksplaneringsarbetet inne på något lugnare, i varje fall mindre omfattande, avsnitt än dem vi har hållit på med under större delen av 1970-talet. De nuvarande uppgifterna ingår mer som en normal del av en kommuns planeringsarbete.

När det gäller avsnittet 3.4, planering av tätortsstrukturen, skulle jag för att yrka avslag på socialdemokraternas reservation kunna använda Birgitta

Dahls argument mot centerpartiets reservation. Precis som jag konstaterade i mitt första inlägg sade hela utskottet gemensamt att vi inte har funnit anledning att föreslå riksdagen något ställningstagande i sakfrågorna och att propositionen skulle läggas till handlingarna. Det som har direkt anknytning till propositionen är just avsnitten 3.1, 3.2, 3.3 och 3.4, medan däremot avsnitten om kommunal vetorätt, översiktlig planering osv. är mera friseående frågor. Då är det fel att, som sägs i reservationen, det här skulle kunna tas som en markering av att energifrågorna inte är lika viktiga. Reservationen avviker endast med två meningar från det som utskottsmaioriteten skriver.

Det är inte alls på det sättet. Det är de facto så, att vi har antagit en lagstiftning om kommunal energiplanering. Dessutom pågår arbetet med en reform av byggnadslagstiftningen – dvs. PBL-arbetet. Det innebär att vi inte kan finna något motiv för ett sådant riksdagsbeslut som det som föreslås i den socialdemokratiska reservationen. Det får alltså ingen verkan. Det måste i så fall på något sätt följas upp med specialåtgärder. Beträffande detta har utskottet i olika sammanhang sagt att man vill avvakta det förslag till reform av byggnadslagstiftningen som väntas under nästkommande år.

Samma argumentering kan jag också använda gentemot det yrkande som har tagits upp från vpk:s sida, nämligen att man skulle ha speciella regler just för samarbetet på myndighetsnivå.

I övrigt menar vi att de synpunkter som har anförts egentligen är tillgodosedda genom det arbete som har gjorts under de senaste riksmötena, då vi både har antagit två stycken omfattande propositioner om energipolitiken och dessutom har infört bestämmelser om kommunal energiplanering.

Anf. 38 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Som jag anförde i mitt första inlägg betraktar inte vi den här frågan som en fråga vi måste vänta med till en kommande sakbehandling utan som en närmast naturlig komplettering på ett område som redan är väl etablerat inom den fysiska riksplaneringen och som även täcks in väl i propositionen.

I det avsnitt i propositionen som just handlar om tätortsstrukturen säger det ansvariga statsrådet: "Den kommunala planeringen av tätortsstrukturen måste dock självfallet beakta vissa övergripande mål och riksintressen av olika slag."

Litet längre ner anför han vidare:

"Det ökade behovet av att hushålla med energi medför bl. a. att kommunerna i sin planering från denna utgångspunkt måste överväga lokaliseringen av bostäder och arbetsplatser och frågor om trafikförsörjningen. Varje kommun måste beakta sina speciella förutsättningar i fråga om energi- och transportförsörjningen när den tar ställning till lokaliseringen av nya bostadsområden och nya arbetsplatser."

Vi finner det då märkligt att man inte litet längre fram i propositionen nämner energifrågorna bland dem som skall beaktas särskilt utan endast tar

upp regional-, sysselsättnings- och trafikpolitiken. Vi menar att det borde vara självklart att till de frågor som bör beaktas också föra energihushållningsfrågorna. Det är inte ett ställningstagande vi behöver vänta med. Risken med att vänta är att vi förlorar dyrbar tid i arbetet, ett arbete som vi vet är tidskrävande innan det ger resultat.

Anf. 39 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! På samma sätt som Birgitta Dahl och Kjell Mattsson vill ha ställningstaganden från riksdagen på sådant vis som redovisas i resp. reservationer – reservationer som vi från vpk-gruppen för övrigt är överens om och stöder – på samma sätt anser vi det angeläget att vi får ställningstaganden från riksdagen till de yrkanden vi för fram i vår motion, och som vi anser vara synnerligen angelägna.

Kjell Mattsson avvisar vpk-förslaget om fortsatta bidrag till kommunerna då det gäller den fysiska riksplaneringen, bl. a. med hänvisning till att kommunerna har fått ökade skatteutjämningsbidrag. Men det kan väl inte vara Kjell Mattsson eller någon annan av kammarens ledamöter obekant att det vid praktiskt taget varje större reform eller åtgärd som har klara beröringspunkter mellan stat och kommun under de senare åren har skett en successiv övervältring på kommunerna av tidigare statliga utgifter. Den som litet grand har studerat den näst senaste och den senaste propositionen som den borgerliga regeringen har lagt fram kan på punkt efter punkt räkna fram och konstatera att de förslag regeringen där ställer kommer att medföra ökade kostnader för kommunerna.

Vad jag med detta vill ha sagt är att det sker och har skett en sådan övervältring på kommunerna att det har ökat problemen för kommunernas ekonomi och för skattebetalarna. Därför är det angeläget att man bibehåller eller återinför sådana bidrag som är väsentliga då det gäller kommunernas planeringsarbete med anknytning till den fysiska riksplaneringen – kanske framför allt det Birgitta Dahl har nämnt och det vi har understrukit i vår motion, nämligen det som har anknytning till energifrågorna och energihushållningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 157 för reservation 1 av Per Bergman m. fl.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 16 för motion 1980/81:2178 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 76 för reservation 2 av Kjell Mattsson m. fl.

Nr 13

**Onsdagen den
28 oktober 1981**

*Fortsatt fysisk
riksplanering,
m. m.*

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 17 för motion 1980/81:2178 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1981/82:28 om ändringar i rättshjälpslagen (1972:429), m. m.

1981/82:43 om ändring i brottsbalken (åtalsregler vid misshandel)

1981/82:44 med förslag till lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark

1981/82:49 om ändring i utsökningsbalken

19 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 28 oktober

1981/82:63 av *Elvy Nilsson* (s) till justitieministern om åtgärder för att förhindra viss aktiebolagsbildning:

EVE-maskiner Produktions AB i Sunne med ett 65-tal anställda begärdes för några dagar sedan i konkurs. Företaget tillverkar sorterings- och justeringsverk för sågverk. EVE-maskiner Produktions AB bildades i januari 1979 genom en utbrytning från EVE-maskiner AB i Mariannelund och omfattar endast produktionen vid företaget. Maskiner och lokaler tillhör det ursprungliga företaget EVE-maskiner AB.

Av den nyligen påbörjade konkursutredningen framgår att EVE-maskiner Produktions AB helt saknar tillgångar. Det blir alltså samhället som via lönegarantin får svara för de anställdas lönefordringar.

Jag vill därför till justitieministern ställa följande fråga:

Vill justitieministern medverka till sådan lagändring att konstruktionen med bildande av produktionsbolag, där lokaler, maskinpark och i övrigt alla fasta tillgångar fortfarande tillhör det ursprungliga bolaget, förhindras?

1981/82:64 av *Cecilia Jensfelt* (c) till bostadsministern om tillgodoseende av vissa jämställdhetskrav i byggnads- och planlagstiftningen:

Bostadsministern blev i maj uppvaktad av en förening, kallad Kvinnors byggforum, med anledning av det pågående arbetet med ny plan- och bygglag. I samband med uppvaktningen presenterades ett antal förslag till förändringar i plan- och bygglagen för att planläggning på alla nivåer skall ske så att jämställdhet mellan män och kvinnor främjas.

Avser bostadsministern att ta några initiativ för att den nya plan- och

bygglagen skall tillgodose de krav som kvinnorna ställer på såväl utformningen av som inflytandet över samhällsbyggandet?

Nr 13

Onsdagen den
28 oktober

20 § Kammarerna åtskildes kl. 12.47.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert